

Breizh Brevez

Fanch DANNO :

SONEREZ AR "BARZAZ BREIZ"

L. ARAGON :

EUR WECH DA VAD

P M. MEVEL ha N. ROZMOR :

BODADEG AR HIZIER

N° 65 - 1983

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg.

Niverenn 65.

Miz mae 1983.

Rener: **Andreo Merser.**
Sekretour: **Jakez Salaun.**

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant-bloaz:

- priz ordinal: 70 lur.
- koumanant-skoazell: azaleg 80 lur.
- studierien: 50 lur.
- broiou estrañjour: 100 lur.

Eur houmanant a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war-eeun da: Brud nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200, Brest.

Ar chekennou-post a zo da veza lakaet war K.R.P.: « Brud Nevez » 893-94 P Roazon.

Ar houmananchou evid ar broiou estrañjour a zo da veza kaset, e arhant peb bro. da: Dawson-France, B.P. 40, 91121 Palaiseau Cedex France.

I.S.S.N.: 0399-7014.

C.P.P.A.P.: 34 627.

Disklêriet hervez al lezenn: eil trimiziad 1983.

Moulet ez-prevez gand Brud Nevez.

C. evid an oll bennadou.

N'eus ket a aotre da adembann eur pennad diwar Brud Nevez heb beza bet an aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e Brud Nevez n'emaint ket da veza lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken. Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Embannet e vez BRUD NEVEZ gand skoazell EMGLEO BREIZ.

Taolenn

L. Aragon (brezoneg gand J. Salaun): Eur wech da vad	3
P.M. Mevel : An amzer a jom ganeom - Evel eur waz vihan	4
Ceilien T. Mac Coinich (brezoneg gand M. Madeg).....	7
P.M. Mevel ha Naig Rozmor : Bodadeg ar hizier	10
Fañch Danno : Sonerez ar « Barzaz-Breiz »	26
L. Conq : Hekleo Traoñ Bouzar (XIV)	36
Y. Miossec : O haloupad war henchou Breiz-Izel (VII)	44
Charlez ar Gall : Kana da gelenn	50
Euz an eil devez d'egile	52

Eur wech da vad

Petra 'dalv kaozeal?

– Hada mein gwenn a vo debret gand an evned.

Petra 'ra deoh ar muia a aon er béd?

– Loened gouez a vez o pourmen goude hanternoz endro d'ar gwez a sklêrijenn; ar busou ivez.

Petra 'pije c'hoant da veza?

– An amzer dremenet, an amzer vremañ hag an hini da zond.

Petra 'reer euz ar vertuz?

– Eur gwele a blijadur e pign ouz brankou uhella ar hoajou.

Kaoud kalon?

– Eur billed dond ha mond da Vonte-Carlo (...)

Petra eo ar garantez?

– Eur walenn aour er houmoul.

Petra eo ar maro?

– Eur hastell-kreñv bihan war ar menez. Eur palez klozet gand ar plant, eun tamm skorn war red kêr, eur zell war-zu ar baradoz.

Ne houlennen mann ebed diganeoh.

– A?

L. Aragon

Brezoneg gand **J. Salaun**

Aotre hegarad digand **L'Humanité**.

An amzer a jom ganeom

Petra 'vern pegeid 'chom ganeom da veva,
War-zu ar gozni ez im on-daou asamblez
En da zaoulagad 'vevo va harantez,
'Vel eur bedenn d'ar mare ma oam bugale
War da vuzellou ar fiziañs a verke,
Or gweled 'ran gand da zorn en va hini
O lared « me da gar » bewech ma vouse'hoarzi.

Unan siwaz a varvo da genta
Serret e zaoulagad da viken,
Gantañ e vouse'hoarz diweza.
Egile 'n eur goll an hanter euz e vuhez
E vo teñval evitañ peb devez.
E galon a lammo,
Evid piou e vezo?
Kleved 'ran trouz da dreid, an nor a zigor,
Va halon 'sko lijer p'em-eus da gavet,
Gand da zorn en va dom e tizoñjan ar bed
Hag e kredan zoken ne dro mui an amzer.

Unan siwaz a varvo da genta
Serret e zaoulagad da viken,
Gantañ e vouse'hoarz diweza.
Unan ahanom re skuizet a vezo
Ha dameüruz d'ar bed all a yelo,
Egile d'e gichenn emberr a deuiio
La, la, la .....
Or gweled a ran gand da zorn en va hini
O lared « me da gar » bewech ma vouse'hoarzi.

P.M. Mevel.

Evel eur waz vihan

Evel eur waz eo va buhez,
O vond 'n eur redeg d'ar mor don,
A-dreuz ar hoad, ar prad, ar strouez
E red.... med kleved 'rez he zon.

Evel eur waz eo va buhez.
Dindan an heol hi a richan.
Chom a ra da gousked bremañ,
Goude e lamm evel froud gouez.

Hañv-goañv ha d'an diskar-amzer
E kerz gand lusk mareou ar bloaz,
A-wechou treuzweluz, ken sklêr,
Ha skorn kaled pa vez yen-sklas.

Arabad chaga war an hent,
Rag neuze e hellfe mervel.
Ouz he gortoz 'vez eun emwel,
Ar Mor braz eo, ar Mor Divent.

Da vuhez zo eur waz vihan
Da laouennaad, da zistana
Ar re a ya beteg he glann
Da glask he dour fresk da eva.

An oll a houlenn freskadurez
Evid kaoud diskuiz er bed fall!
Da galon eo, dalh soñj ivez.
Chom 'vel ar waz o kantreal!

Rag ar Stivell a rank strinka
Ennout he buhez peurbadel.
Diêz eo a-wechou kana!...
Mez nevez atao ar Stivell.

Kan da joa ha joa ar re all.
Pa vez re a boan da houzañv
Kan uhelloc'h da Esperañs.
Rag da gan a zo kan eun All,
Ha da Nerz a zo da Vezañs.

P.M. Mevel.

Notenn a-berz P.M. Mevel: 14.12.82. Hervez eur skrid gand mignonez Jeanne.

Leor ar miz

Per-Jakez Helias

Marvailloù ar votez-tan

— eil moulladur —

10 lur (90g)

Ar roeñv

Iain, breur va mamm-goz, a zegasas d'ar gêr, eun devez, eur roeñv a oa bet torret outo pa vedont er mor o pesketa legistri. Taola 'reas diou lodenn ar roeñv a-dreñv d'an ti da hedall amzer ha tro da gem-penn ha da staga anezho, hag evel-se e chomas an daou damm eno e-pad meur a devez hag Iain a ankounahaas anezho.

Iain hag e dri breur a oa dizimez d'ar poent-se hag edont o chom gand o mamm er gêr goz. Diou pe deir dor alese, ar pezh n'oa ket pell en eur gêriadenn en inizi, e oa o chom eur vaouez a veze greet anezi « Beasa na Beataidh », a oa keniterv kompez da va mamm-guñv. Evid doare, Beasa a « wele », peotramant evel ma veze lavaret du-mañ, he-doa darempred gand an Ankou.

An abardaevéz-se e teuas en ti da weled va mamm-guñv, a oa d'ar mare-ze erru koz mad. Ar vaouez koz a oa lemm he spered en despéd d'he oad, hag a-veh azezet Beasa en he hichenn e komprenis e oa eun dra bennag a-dreuz.

« Petra 'peus klevet, peotramant santet. Beasa? » emezi dizale.

« Ma », eme eben, a oa ken gwenn hag al liñsel, « spi am-eus, Rahg-naid, e taolo ar baotred evez braz outo o-unan war vor; gwelet em-eus eun dra, dre ma'z een he-biou diadreñv ho ti, hag e-neus roet aon din ken e skrijan. »

Va mamm-guñv a oa eur vaouez a feiz stard, ha daoust ma oa gwir a-walh e wele traou he-unan eur wech an amzer, n'eus ano ebed etrezom he-dije bet aon gand eun dra bennag evel-se. Lakaad a reas eun dorn war skoaz Beasa. « N'az-pezh ket aon e mod ebed. Den all ebed

ne glevo. Ar pezh a zo da erruoud a erruo, ha pa vefe diwar-benn maro unan euz va famill az-pefe gwelet eun dra bennag, ne 'z in ket a-eneb divizou fur ar Blanedenn. Petra 'peus gwelet, Beasa?»

« Gwelet 'm-eus, eme eben, war-lerh dezi chom peoh eur pennadig, eul lodenn euz ar roeñv a zo gourvezet er geot a-dreñv d'ho ti o sevel he fenn diwar an douar, teir gwech, spi em-eus ne erruo netra gand ar baotred o pesketa, Raghnaid.»

Raghnaid a frealzas spered he heniterv, euz ar gwella doare a anavez, gand geriou ha promesaou Gwirionez Doue, hag an afer ne 'z eas ket pelloh eged an diou anezo. Pe da vihanna, setu ar pezh e oant o soñjal.

Ne vern piou e-noa klevet ar gaoz dre zegouez, med Iain a glevas ano euz an istor-mañ, ha kenta tra a reas a oe toui ha prometi ne dafe biken ar roeñv ganto war o bag. Lezel a reas anezi heb kempenn na steki outi, e leh ma vedo, ha kredabl braz, dre ma'z eas an amzer he-biou, heb gwall zarvoud na distres ebed e-mesk pesketaerien an enezenn, e oe ankounahaet ar sin kement hag ar roeñv he-unan.

Med eur pennad mad goude-ze, e teuas da v-Beasa klañvi, ha buan a-walh e oe êz gouzoud ne vefe ket a wellaad dezi. Ne chomas ket pell war gwele he maro. Prientet e oe toud ar pezh a veze greet euid eun interamant.

Devez an interamant, digaset oe an arched, evel ma vez greet aliez en inizi, er-mêz dirag an ti beteg ma oe echu lavared ar pedennou. Echu ar re-mañ, klasket e oe dibrada an arched, nemed, dre zichañs, re a veh a oa war ar re a zouge ar penn pounnera anezañ. Pe oa beo, pe oa maro, Beasa a oa eur vaouez pounner, ha pouez an arched a oa toud war an den nemetañ a oa e penn, ha tremen re a oa dezañ.

Unan euz an dougerien a lavaras d'eur hrennard a baotr a oa war-dro: « Kea d'an daoulamm da d-Traigh nan Eithrichean* da glask eun tamm koad solud a vo lakeet dindan an arched: eur roeñv, eur peul, forz petra a vo e tro seiz troatad.» Ar paotr a 'z eas dioustu en hent.

En eur vond he-biou diadreñv ti va mamm-guñv, setu-eñ o verzoud eur roeñv torret er geot, dres ar pezh e-noa ezomm. Distrei a reas gand ar roeñv, hag heb gedal gouzoud hag eñ e teue euz an aod, e oe

lakeet dindan an arched.

Naturel eo deom lakaad gwasoh an traou a zo pell diouzom. Paour kêz Beasa! Eur vaouez kaloneg ha yah e oa en devez m'he-doa gwelet sin ar roeñv. Piou a gavje abeg enni evid beza displeget evel m'he-doa ar pezh he-doa gwelet? Piou e-nije lavaret - nemed hi he-unan, eo an tamm koad-ze a zouge anezi en he zroiad diweza er béd-mañ?

Troet diwar A 'ramh, p. 9, el leor Nach Neonnach Sin gand Cailein T. Mac Coinnich.

Embannet gand Roin Nan Canan Ceilteach, Oilthigh Ghlaschu, 1973

Ceilien T. Mac Coinnich
Brezoneg gand Mikael Madeg.

* ano eun aod (Trêz ar Haouidi)

Da ragprena:

Gwillerm Ricou
(1778 - 1848)

Fablou Ezop
troet en brezoneg

— eur hant anezo —

Tresadennoù gand C. Foisnon

15 lur evid ar ragprenerien (heb mizou-kas).

Bodadeg ar hizier

Tud ar c'hoari

Kazuhel: Eur haz koz leun a skiant-prenet.

Kazimant: Eur haz spazet gand menoziou mond-war-raog.

Kazanova: Eur haz e-kreiz e vrud.

Moumounig: Eur gazez yaouank ha koant.

(An abadenn a dremen e-barz eur gegin. Ar hizier a zeu tre dre ar prenestr. Ma vez c'hoant, e heller lakaad ouspenn kizier bihan hag a vezo o c'hoari heb kemer perz en diviz. Eur hi a deuo da ziskouez e fri.)

Kazuhel (a ra eur zell dre ar prenestr)

Mad eo! N'eus den ebed. Ale, deom, deuit ha deuit founnuz, na jomit ket da hoariellad aze. *(Ar hizier oll a lamm e-barz dre ar prenestr, an eil war-lerh egile)*. Va mignoned, kemerit plas endro d'an daol. Er gegin-mañ 'michañs, ne vim ket direnket, peogwir ar vistri a zo eet n'ouzon ket da beleh da dremen ar week-end. O veza ma'z on Prezidant ar hizier en ti-mañ, am-eus goulennet diganeoh en em voda hirio, rag kudennoù siriuz on-eus da zirouesta, traou a bouez hag a zell ouz amzer da zond ar hizier... Ha c'hwi, ar hizier bihan, peoh a vo! C'hoariit gand ho polotennou, pe neuze kit er-mêr da ehati.

Kazimant (o sevel e bao)

Me n'on ket kontant tamm ebed, dre ma n'om ket bet avertiset ha galvet e poent, daou zevez leun en a-raog, hervez an artikl tri-ha-tregont eur reolennou or Breuriez.

Kazuhel

Lez ahanon da gaozeal, Kazimant. Bremaig e vezo da dro da brezeg. N'eo ket ablamour ma'z out eun targaz trohet e helli ober toud da renkou amañ, nann! Digarezit ahanon ma n'oh ket bet galvet e poent, red eo bet din ober buan ha buan... Petra 'ginnigin deoh. Siwaz, ne jom ket kalz a dra! Eur restachou roñroñ, marteze, pe krocketennou Frisk?... *(Kinnig a ra dezo eur voestad krocketennou)*.

Moumounig

Krocketennou Frisk, erh! Beurk! Ar hrocketennou seh ne blijont ket din ha ne yeont ket d'am zemperamant. Stanka a reont ahanon.

Kazuhel

Bremaig e vo studiet ganeom kudenn ar boued kizier... Va mignoned ker, n'emaoh ket heb gouzoud penaoz stad ar hizier ne ya ket war wellaad abaoe eun nebeud bloaveziou...

Kazimant

Pell 'zo am-oa lavaret deoh teuler evez, den avad n'eus va zelaouet. Ha te da genta, Kazuhel, te a gav gwelloc'h labourad gand ar vistri, e-leh digeri brezel dezo hag ober gand eur stourmadeg progresist. N'out nemed eur reaksioner, eur zacher war an ibil a-dreñv! A! Ma vije sellet piz ouz da labour a Brezidant ha greet ar bilañ, ne vije ket beuz an daolenn (1), hañ!

Kazanova

Chom sioul a-benn ar fin, Kazimant. Te zo tagnouz abaoe ma'z out bet trohet. Med n'eo ket dre or faot-ni eo. Piou a zo bet kaoz nemedout? Lez ar hizier all, ar re a zo ganto o feadra, da lavared eur ger bennag da vihanna!

Kazuhel

Mad! Edon o tisleaga deoh, pa eo bet tennet ar gomz diganin, n'ema ket kaer ar jeu evidom. Beteg-henn e oam c'hoaz eun dra bennag dirag an dud, med eur pennad zo om deut da veza gouzañverien ar Grevredigez « dreb-dreb-kah-kah », ar « Société de Consommation ».

ma kavit gwelloc'h, brevet om gand an avañs teknikel, an ardivinkou, ar mass-media, ha me oar-me. Emaom war-nes koll on êzamanchoù diweza. Ha ma kendalh an traou da vond evel-se, e kollim zoken betek on enor a gaz.

Moumounig

Bravo, Kazuhel! Nag e komzez mad, heñvel-poch ouz eun alvokad.

Kazimant

A-walh a varvaillou, me a fell din gweled oberou. Ha da genta me a houlenñ perag e vez lezet kement a gizier estren da antreal 'barz an HLM-mañ? Toud an divroidi-ze a zilamm or boued er-mêz, go home, raous, emutu! (2).

Kazanova

Mond a ran groñs 'eneb komzou rasist evel-se. Ma'z eus deuet kement a gizier divroad en on-touez, eo ablamour ma'z om eet d'o herhad, hag ouspenn o-doa naon en o bro. Eur vez eo da glevet, Kazimant!

Kazimant

Te a gomz evel eur bourhiz irresponsabl pe eur Julod... (*Tufad a reont an eil ouz egile, o skilfou er-mêz, prest d'en em grabisad*).

Kazuhel

Peoh a vo! Dastumit ho skilfou dioustu. Ale, deom dezi adarre ha chomom reiz da studia or hudennou. Da genta, petra zonyit euz ar geustereñ kinniget deom gand ar re daou bao? Daoust ha kontant oh euz ho poued?

Moumounig

Me a zo fastet nê ha doñjer am-eus outañ. Roñroñ, kroketennoù, pouloudennoù... Pouloudennoù, kroketennoù, roñroñ, koñserv bemdez ha netra ken! Esoh eo evel-just evid ar vistri... ar feneanted-ze! N'o-deus netra d'ober nemed digeri ar boestou.

Kazanova

Hañ, ya 'vad, gwir eo! Du-mañ eo heñvel. A! Keuz am-eus d'an amzer goz, pa veze roet deom tammou skevent fresk, tammou felh saouruz, pennou pesked d'ar gwener ha lostou siliou eur c'hwez dispar ganto. (*Ar hizier all a lip o mourennoù*). Nag e oa neuze eun amzer eüruz, a-raog reverzi ar roñroñ!

Moumounig

Echu ar chervad abaoe ma vez gwerzet boued kizier forz pegement er super-marhajoù.

Kazimant

Ha piou a zo kaoz ma n'eo ket paotred ar multinasioneled... Ar re-ze ne glaskont nemed gounid arhant diwar-goust al labourerien hag ar smikarded. A! An aotrouien-ze a garg o godelloù en eur rivina yeheù ar hizier proleterien eveldom-ni. Paka a rim kleñvejoù louz a-benn ar fin. Ma n'eo ket eur vez!

Kazuhel

Me 'lavar egizdout, med evid abegou all. Ar boestadoù roñroñ livet brao ne blijont ket kalz din. Piou 'oar peseurt loustoni a vez karget enno? Hormonou ha traou all... Kredabl-braz...

Kazanova (o tiskouez eur voestad boued kaz)

Hañ! Lenn a ran amañ...« Colorant... conservateur... épaisissant... vitamines...» karotez... hag a-benn ar fin... « poulet »... deg dre gant... E boestadoù evel-se ez eus legumach ha bleutach forz pegement hag eun tammig bihan a gig repuet... lostou saout, stripou, bouzelou, gourailloù, ivinou brevet, traou mad evid ar chas,... toud an traou-ze a vez malet 'n eur vilin, ha mad pell zo gand eun tamm holen chimik e-barz!

Kazimant

Da houde e vez speget eur baperenn livet brao war ar voest, ha petra 'weler warni? Eur haz, ya, eur haz o lipad e vourrou! Ma n'eo ket eur skañdal lakaad e-giz-se paour-kêz kizier da drubardi o breu-

deur!

Kazanova

Gwasoh c'hoaz! War an tele, da vare ar Pub, e tiskouezer eur haz doñv, bet lakeet da yuna sur a-walh, o klaoupad (3) ar roñroñ hag ar hroketennoù, e lost plomm en èr, evid rei da gredi e kav mad an tammou traou-ze!

Kazuhel

Ya, ar hizier a vez implijet bremañ war an tele kerkoulz hag ar vamm Denis evid ar houez... « ça c'est vrai, ça! »

Kazimant

Ne hell ket padoud! Stourmom, a houlennan-me, dre eur hrogadeg rust ha demokratel.

Kazuhel

Gortoz eun tammig, Kazimant... Bremaig e welim petra vo ar gwella d'ober... Evid komañs... (*Aou! aou! Eur hi a zeu tre en eur harzal*).

Kazanova

Hemañ a oa o selaou! Eur spion eo, euz ar polis! Beh dezañ! (*Mond a ra dezañ, e skilfou dispak*).

Kazimant

Kerz kuit, koz ki zod, louz-doñv, kollabo, treitour, sarpant lubrik! (*Ar hi a ya kuit en eur yudal*).

Kazuhel

Ar genaoueg-ze e-noa ankounac'heet edom atao evel ki ha kaz. Echu! Peoh bremañ! N'emaom ket amañ evid farsal. Gwelom an eil lodenn euz ar hlemmou on-eus da zevel. Falvezoud a ra din kaozeal euz ar hiz nevez a zo deuet e-touez an dud. Boazet int bremañ da lakaad deom e-barz eur baill plastik peadra da vond da zizamma or horv. (*Diskouez a ra eur baill evel-se*). Setu ar pezh a anvont « litier »,

gouzer ma kavit gwelloc'h. Gwelit 'ta va hini. (*Heja a ra ar baill*).

Moumounig

Paouez, mar plij, da heja. Me a zant eun dra bennag... Flêria 'ra. (*Toud ar hizier a stank o fri*).

Kazanova

Hañ! Ya, « litier » eo, evel ma vijem chatal. Me n'emaom tamm ebed a-du. Gwechall e yeem d'ober eun tammig tro el liorz pe e korn ar park. Eur skrabadenn, eur blegadenn, eur skrabadenn all, ha mad pell zo. Goude-ze e vez goloet piz ar prov. Setu e oa gizioù yahuz ha dilastez.

Moumounig

D'am zoñj eo fall daonet an tamm litier-ze. Dond a ra buan da dreñka ha c'hwez an diaoul a vez ganti. Feiz, ken ker e koust 'barz ar supermarhajoù ma vez lakeet deom nebeud diouti beb taol. Penaoz e fell deoh ober eun toullig 'barz al livradennig-ze (4) ha penaoz golei goude-ze ar bernig. Vexant, enervant ha mezuz eo a-benn ar fin lezel on loustoni dizolo.

Kazuhel

Mad! Oll emaom a-du war giston al litier? Savit ho pao. (*An oll a zav o fao*). A-unan emaom. Goulenn a reom eun dra bennag muioc'h naturel, trêz, da skwer, pe neuze an aotre da vond da glask or chañs er-mêz. Kement-mañ a zigor klas (5) da gudenn ar frankiz. En em zantit a rit libr e kevredigez an dud? Daoust ha n'oh ket gwasket ganto en eur feson bennag?

Kazimant

Ar frankiz? Al liberte? Hañ! Petra 'dalvez c'hoaz ar gerioù-ze en devez hirio? Al liberte a skamp kuit a-dammou...

Kazanova

Ya, sur, kalz frankizoù on-eus kollet, siwaz! Ne hellom ket zoken mond d'ober eun droig war an toennou pa vez brao al loar, peogwir n'eus, war an tier braz evel hemañ, toenn mui ebed ken, na korzenn

diskar-dour ebed. N'eus nemed simant, ha simant e peb leh. Ar zavourien diez ne reont ket foultre nag euz an dud aflijet, nag euz ar hizier... Evel ma ne vefe ket diouto.

Kazimant

Me, pa vezan kaset d'ober eur bourmenadenn a vez sachet a-bouez eul lerenn. Ya, eur holier 'm-eus tro va gouzoug, evel eur hi! Kement-se zo dismegañs war or gouenn. Ma welfe va mamm gêz ahanon! Ha penaoz mond er-mêz heb riskla da veza skubet gand eun oto ben-nag? Nag a gorgvou kizier maro flastret war an hent braz... (*Gouela a ra*).

Moumounig

Ar chas a red war on lerh en diriou, ar pezh marteze a zo nebeud a dra... Gwasoh avad an diboultrenerien, an « aspirateurieu », ne reont nemed direnka ahanom gand o harnaj. N'om ket gouest ken d'ober eur pennad kousked c'hweg... Eet eo divoued (6) va fenn, sell.

Kazanova

Ya, brasa enebourien ar hizier eo ar mekanikou modern. Ped ahanom, breudeur ha c'hoarezed, kerent tost deom, a vez flastret ha mahagnet bemdez ganto! Eul lazadeg e gwirionez. Ha pegen dañjeruz ar mekanikou tredan en tiegeziou! Eur vignonez din a zo digouezet dezi beza tapet en eur skornerez... an deiz war-lerh e oa reud evel ar justis... Paour-kêz Nenet! (*Gouela 'ra*). Doue d'he fardono!

Moumounig

Ha me am-oa eur breur karet... Lonket eo bet gand eur mekanik da walhi an dillad, troet ha distroet eo bet e-barz eur hrez louz... Eur maro trist e-kreiz ar poaniou krisa! (*Gouela 'ra d'he zro*).

Kazuhel

Na pebez buhez, bugale baour! Mar plij ganeoh, chomom sioul en on zao e-pad eur vunutenn e koun ar re a garem hag a zo eet da anaon diwar-goust ar « progrès », ablamour da zotoniaj ha da grizder an dud. (*Chom a reont sioul eur pennadig*).

Kazimant

Da betra e servichom-ni bremañ, larit din 'ta! N'om mad ken nemed da ficha, da zekori al lojeiz. Ne hellom ken ober or micher a gaz. Er chomaj om taolet, koulz lavared. N'om ken nemed loened faltazi o hedal beza flouret pa blij d'ar vistri.

Moumounig

Ya, bremañ om deuet da veza braoigou. Med me fell din beza eur gazez libr, libr evel va c'hoarezed, ar re o-deus savet eur Strollad evid frankiz ar mammou-kizier... an M.L.K. an hini eo...

Kazimant

Petra eo an M.L.K.?

Moumounig

Ginaoueg, an M.L.Kazez, ma kavez gweloh.

Kazuhel

Ha me neuze, me a vez barlennet atao gand va mestr e-pad ma vez o selled ouz an tele, barlennet ha moumounet evel eur babig-kaz, d'an oad am-eus! An dra-ze a zo dismegañs, ne gav ket deoh? Me n'on mui eur bisig pell zo, eiz vloaz am-eus, an « troisième âge », pe dost, evid eur haz.

Kazanova

Ha me kerkoulz all a rank chom reiz e-doug an abadennoù tele. A-benn ar fin am-eus « ras-le-bol » gand Guy Lux, Leon Zitrone, Mourouzi, ha me oar. Ne ran foultre euz al lakepoted-ze. N'eus nemed abadennoù Felix ar Haz hag a blijfe din. Med n'int ket nive-ruz a-walh, siwaz!

Kazuhel

Ya, inouet-maro e teuer da veza e-barz ar hrampeier gourdomm-ze, leun a dapisou enno, divennet groñs lemma an ivinou warno dindan boan da veza fustet ha da dapoud fest ar vaz. Penaoz dihourda bre-

mañ on divesker? Emaom o tond da veza re lard hag heb dale e pakim remm, eun infarctus marteze, a-raog ar gozni.

Kazanova

Ez eo kompren perag eo ken trist ar hizier en devez hirio. Ne hellom mui diwaska on imor, en em zefoula, ma kavit gwelloc'h. Echu mond da logota, peogwir n'eus ken na tamm logod na tamm razed, dihostet int bet toud gand al louzou brein a vez ingalet d'o distruja. Kement-se a zo kontrol-beo d'on natur a gaz. O! Nag inouüz eo or buhez! (*Digor-henou*).

Kazuhel

Mond a raio or gouenn da get. Bremaig ne vezim nemed skeudenou kizier, blank a gorv hag a spered. Echu vo ganeom.

Kazanova

Eüruzamant c'hoaz e chom ganeom ar garantez, an amour, evel ma lavar an dud. Hag an amour a dalv eun dra bennag memestra, peogwir an dud o-unan a rank anzav ez om maouted war ar vicher. Lavared a reont: « Karantezuz evel eur gazez » hag « eun targaz a zen » a zo eur gwaz prest atao da enori ar merhed!

Kazimant

Evidon-me, siwaz, an amour-ze ne ziniti ken netra abaoe ma'z on bet skañveet ganto!

Kazanova

Da gompren a ran Kazimant ha truez am-eus ouzit. Med ma 'm-eus soñj mad, e oas dirollet. Noz-deiz e vezez o haloupad war-lerh eur gazez bennag hag ar hizier all a bake roustadou ganit. Pennfollet e oas gand an amour, beteg ma'z eo bet lamet da oustillou diganit...

Kazimant

Bof! N'am-eus ket a geuz. Eun tamm mad emañ trankilloh er mod-mañ. Ar gisti femelenned n'int mad nemed da zigas eur bern añmer-damanchou...

Moumounig

Mil drugarez dit, hanter-dargaz rouz, kole-kaz! Setu penaoz e komzez euz ar mammou-kizier! Ar warizi, sur a-walh, a zo peg en da benn a-dreñv...

Kazuhel

Na rez ket a van, Moumounig, ha kendalh gand da zoñj.

Moumounig

Ar pezh a rann ar muia va halon din eo an dimeziou... Ni n'om ket libr ken da zibab eun targaz da veza or chëri, evel gwechall. Ar vistri eo a ra ar choaz evidom goude beza en em glevet etrezo, heb goulenn netra diganeom, pe 'z om kontant pe n'om ket.

Kazanova

Gwasoh c'hoaz! Bremañ e vez roet ar bilulenn d'ar mammou-kizier evid distana o horv dezo. An dra-ze ne ra ket va jeñ din-me tamm ebed. Pront, kredabl, e vezo greet dezo rikla o zorraou a-raog ar poent, hag e vezo an I.V.G. evid ar hizier, pe eun dra bennag evel-se.

Kazuhel

Me a zo krenn eneb rei ar bilulenn d'ar mammou-kizier, hag evel just eneb ar rikladennou. Kement-se a dro kein d'ar moral ha d'an natur. Hag e lavaran a vouez uhel: « Lezit anezo da vev!»

Kazimant

Te n'out nemed eur reaksioner, eur haz dibaseet ha diwar-lerh!

Moumounig

Deom-ni, femelenned ha mammou-kizier, eo da zibab emichañs, ha n'eo ket deoh-c'hwi an tadou, ar targizien. Ni eo a goñsev hag a zoug ar hizier bihan, n'eo ket gwir? Me gav din n'eo ket fall toud ar bilulenn...

Kazuhel

Te, Moumounig, e-peus bet darempredou fall gand anarchisted a zo... Ne ouezer ket peseurt troiou divalo a hell ar bilulenn c'hoari d'ar yehed eun devez bennag. An amour a zo greet evid skigna ar ouenn ha kreski niver ar hizier, n'eo ket gwir?

Moumounig

Te, Kazuhel, a gomz evel Michel Debré ha Monseigneur Le Fèvre... Forz penaoz eo plijusoh evid eur gazez kaoud he zorrad hervez ar « planning familial », ha n'eo ket eun druillad kizier bihan teir gwech ar bloaz, hag a vez lazet kerkent gand an dud fallagr.

Kazanov

(en eur lakaad karantezuz e bao endro d'he gouzoug).

Ar wirionez a zo ganez, va dousig. Me a zo a-du gand planning ar famillou. Gand ma ne deui ket ar bilulenn da drei ahanoh e seurezed toud, rag neuze din-me e vije ar gwsa. (*Ober a ra allazig dezi*).

Kazuhel

Biskoaz kemend-all! Ne gomprenan mui ar re yaouank gand o menozioz nevez.

Kazimant

Ma ne gomprenet ket ar re yaouank, lez da blas gand eun all, e-leh chom speg ouz da gador a brezidant!

Kazuhel

Mad, intentet eo! Pa vo echu va zeiz vloaz ganin, e lavarin kenavo deoh, ha mad pell zo. Dond a rin da veza adarre eur haz sitoian. Da hortoz, gwelom war be du ema ar mouezioz. Piou a zo 'eneb ar bilulenn? (*N'eus nemetañ o sevel e bao*). Piou a zo a-du gand ar bilulenn? (*An tri all a zav o fao*). A! Digemeret eo, a-unan nemed eur vouez... C'hoarvezet a hoarvezo, me a walh va faoioz. Mad! Kredi a ran on-eus greet tro ar hudennou: ar bevañs, an ezommou naturel, ar frankiz hag ar garantez, al liberte hag an amour. Gwelom bremañ penaoz dond a-benn da gaoud ar pez a houlennom, evid gwellaad stad ar hizier en HLM-mañ. Petra 'zoñj deoh?

Kazimant

Me a houlenn oberou, ha n'eo ket komzou ha promesaou. A-walh a brezegennou! Ar prezegennou n'int mad nemed da lakaad ar bobl da gousked. Cheñchamant eo a fell deom, ha buan.

Kazuhel

N'ema ket an tan war ol lostou... Greom an traou evel ma'z eo red. Skrivom war ar haier-mañ or goulennou frêz ha sklêr, ha goude e vint douget dirag bodadeg-veur ar hizier. E berr gomzou, ni a blijfe deom..

Kazimant

Nann, ni a houlenn groñs...

Kazuhel

Mad... Ni a fell deom:

– da genta, debri roñroñ ha kroketennoz diou pe deir gwech ar zizun hebken, d'an hirra... Eur goulenn fur eo, n'eo ket? An devezioz all e rankim kaoud tammou kig fresk, skevent, felh, pesked heb drein, ha boued founnuz evel-se. (*An oll a zav o fao*). A zo digemeret.

– d'an eil, eul litier founnuz ha dilastez evid ar pez a zell ouz on ezommou, pe neuze on lezel eur wech an amzer da vond d'ober eun droiadig er-mêz, el leh a blijo deom. A-du? Piou? (*An oll a zav o fao*). A zo digemeret.

– D'an trede, beza lezet da zortial e-pad an noz, evid kemer perz e bodadegou braz ar hizier, pa vez al loar en he hann, ha dreist-oll da zabad hanter viz eost. (*Ar hizier a zav o fao en eur grial: miaoñ...*).

Kazuhel

Peoh! N'om ket deuet amañ da farsal. D'ar bevare e houlennom beza libr war dachenn an amour da skoulma etrezom darempredou a garantez hervez or choaz. Ar bilulenn a hello beza roet d'ar femelenned, gand ma ne dorro ket re warno. (7)

Moumounig

Me 'garfe e vije roet ar bilulenn d'ar piri (8), d'an targizier ivez. Pe-rag toud ar beh warnom-ni, war ar femelenned hebken?

Kazanova

A! Nann! An dra-ze n'ema ket war an « ordre du jour ». Eur wech all bennag e vezo gwelet, med n'ema ket programet evid hirio.

Moumounig

Neuze me a zo 'eneb ha ne roin ket va mouez.

Kazuhel

Digemeret a-unan nemed eur vouez. Deom pelloh: d'ar bempved, e fell deom beza atao doujet evel kizier, ha n'eo ket troet e braoigou didalvez.

Kazanova

Goulennom ar cheñchamant hag an droad da gaoud ar hemm hag an diferañs...

Kazimant

Ya, med goude eun debat demokratel.

Kazuhel

Forz penaoz ha gand da re ne heller kaoud nemed debat ar re vouzar ... N'eus goulenn ebed ken? Mad!

Kazanova

N'eo ket a-walh ober gand komzou... Ha bremañ, penaoz kas on aferiou war-raog evid gwir?

Kazuhel

D'am zoñj e vije mad da genta mond dezi dre gaer ha goustadig.

Eur grev da genta... Ya, da skwer, gream grev ar vignerez hag ar flou-radennou, evid diskouez n'om ket kontant. Echu ar frotadennou ouz an divesker, al lipadennou karantezuz, echu lavared ar bater war varlenn an dud. Kompren a rint buan, kit 'tao.

Kazimant

Lez ahanon da hoarzin! A! A! A! Hag e kav dit e teui a-benn diouto gand bitrakou a hiz koz evel-se? Fazia 'rez, paour-kêz Kazuhel... eur grev n'or haso da nebleh... red eo mond dezo gand eur stourmadeg kaletoh.

Kazuhel

Ha petra 'rafes-te neuze?

Kazimant

Me ' lavar chom heb debri, ober « la grève de la faim », na petra 'ta! Lezel a-gostez ar roñroñ hag ar hroketennou. Pa welint or pladou chomet leun, e krogo aon en or mistri, aon dezo dreist-oll da gaoud mizou braz e ti ar veteriner hag e roint deom boued gweloh evid savetei or yehed. An dud ne glevont nemed dre skouarn o yalh...

Moumounig

Me ' gav din eo riskluz a-walh ar pez a ginnigez, Kazimant. Ar hizier, te oar, o-deus begou lipouz ha ne hellont ket gouzañv kaoud naon. Me a skrij, pa zoñjan e c'hoarvezfe ganin chom heb debri... A-hend-all en em gavan brao evel m'emaon, ha ne fell ket din treutaad.

Kazanova

Sklêr eo ne vezo ket toud ar hizier a-unan. Kalz ahanom ne rint ket grev evid eun abeg bennag. Bez' e vo ar re glouar, ar re velen, an dreitourien, ar bilpoused, ha me oar...

Kazuhel

Siwaz, ar hizier a zo rannet etrezo e meur a vandenn... Bez' ema

bandenn Biskar, hini Bistrag, hini baotred ar rozenn hag hini ar falz, heb konta bandennadou bihan evel hini kizier an ekoloji... Penaoz e fell deoh mond war-raog gand kement-se a vandennadou? Klasket am-eus diskoulma or hudennou ha disrodella an daolenn, med 'vid doare on chomet berr.

Kazimant

Arabad deom plega, e mod ebed. Ma ne vez ket a-walh ober grev, ni a skoio kaletoh, beteg implij ar spont hag ar violañs diouz red. Ploer a viro ouzom da grabisad a-gorn, dre zindan, daouarn ha fri an dud. Ni a rogo hag a freuzo ar pallennou hag ar ridochou, ni a ziskolpo kolo ar hadoriou, hag evid echui ni a raio or louz war ar moket.

Kazanova

Marteze ema ar rezon ganit, med a-raog diskêria ar brezel ha mond beteg an dispah braz, e kav din e vije mad ober bodadegou meur, eur meeting bennag da zisplega or menozioù, ha sabat beb noz da vired ouz an dud da gousked. Klevet a rafent or cholori, me lavar deoh... Miaoñ... maioñ... (Ar hizier a ra eun trouz spontuz).

Kazimant

Ya, a zo mad evid komañs... Me a lavar ober dioustu eun dibunadeg, eun « défilé »... Sell, ganin-me e vez atao panellou ha skritellou. Ale, dispakom or bannielou. (Ar hizier a zispak ar panellou. Kizier bihan a erru gand panellou all. Warno e lenner: « A-walh a roñroñ hag a voued kraz, peadra d'ober on ezommou en on êz, - Toud asamblez evid eur cheñchamant sosiete, - Sindikad Kizier Hanternoz Penn-ar-Béd », hag all, h. a.).

Kazimant

Toud asamblez, youhom a-bouez penn:
Kig fresk da zebri... Kig fresk... Douar blod da skrabad... Douar blod... Liberte... Frankiz...
(An dibunadeg a dro war al leurenn hag er zal).

P.M. Mevel ha Naig Rozmor.

- (1) Ne vije ket beuz: *ne vije ket kaer.*
- (2) emutu: *emeve.*
- (3) klaoupad: *lonka.*
- (4) livradennig: *eun tammig.*
- (5) a zigor klas: *a zigas ahanom.*
- (6) divoued: *goullou.*
- (7) Ma ne dorro ket warno: *ma ne vezont ket re zistanet.*
- (8) ar piri: *par, (liester: piri).*

Da ragprena:

Yves Miossec

Lorh, kasoni ha poan

Al levr zo eur romant.

Konta ra ar pez a hoarvez gand diou familh diwar-ar-mêz e Bro-Leon, e-pad amzer griz ar brezelioù etre ar Gatoliked hag ar Brotestanted, da fin ar c'hwezegved kantved, pa ne oa urz ebed ken nag e Bro-Hall nag e Breiz.

An diou familh a en em glev mad. Med eun tôl-lorh hag, evid nebeud a dra, e sav etrezo kas ha trouz hag a zigas ganto freuz, laherez ha poan.

Skeudennou gand Joel-Jim Sevellec

Eul leor ouspenn 200 pajenn: 30 lur (heb mizou-kas).

Sonerez ar « Barzaz-Breiz »

Goude ma oa bet embannet ar wech kenta ar **Barzaz-Breiz** e savas, e-touez skrivagnerien Vreiz, eun tabut braz etre ar reou a veule eun oberenn sellet ganto evel pouezusa hini bet savet beteg-henn e brezoneg, hag ar reou a gave dezo e oa bet ijinet ar peb brasa euz ar gwerziou gand **Kervarker. F.M. Luzel** ha **F. Gourvil** diwezatah, a vurutellas danvez al leor euz o gwella.

An eil evel egile n'o-doa e soñj nemed ar barzonegou. N'am-eus morse lennet tra a-zivoud ar zonerez. Er hontrol, kavet eo bet kaer gand kalz a dud. Meur a don a zo bet kemeret gand ar veleien evid ober kantikou. Darn all a zo bet dibabet gand ar vrogarourien evid o hanou broadel. Eun toullad euz ar re-mañ, end-eeun, eo bet kanet o barzonegou evel ma oant bet embannet.

Daoust m'eo fromuz-tre ar peb brasa euz ar gwerziou, kaoud a ra din e vefe diêz kana hirio an deiz kalz euz ar hanaouennou hir-ze. Skuiza rafe ar zelaouerien, boazet ma'z int bremañ kleved heb-ken tri pe bevar boz gand eun « diskan » da heul pep hini. Arabad d'ar haner mond ganti pelloh eged tri munut. Eur werz evel **Lez Breiz**, da skwer, gand he 542 werzenn, he-deus ezomm div eur orolach evid beza kanet. Gwechall, gwir eo, an dud a gemere o amzer!

Ar gwerzennou

Pez a weler dioustu, pa lenner ar barzonegou, eo ez eus enno daou zoare gwerzi.

Diwar 84 han ez eus 53 skrivet e gwerzennou a 8 troad, ha 13 hebken e gwerzennou a 13 troad. A-hend-all ez eus c'hoaz 4 a 12 troad, 2 a 15 h.a.

Dre vraz e heller lavared ez eus aze daou orin: an hini lennegel gand ar gwerzennou a eiz pe zaouzeg; an hini poblel gand ar re a drizeg pe bemzeg.

Kalz a werziou a veze savet gand tud dizesk a n'en em chalent ket gand niver treid o gwerzennou. Dond a reent ganto war eur patrom hengounel, setu ma n'o-doa ezomm ebed d'o skriva, pez ne ouient ket ober n'eus forz penaoz.

Patrom a 13 evel hini a 15 a bermete kaoud diou hanterenn dizingal (7 + 6 pe 8 + 7). An hini bar a echue war eur zilabenn bouezet, hag an hini ampar war eur zilabenn wan, pe ar hontrol ma oa lakeet war eun ton dañs. Rag meur a werz a zo bet implijet e mod-se da lakaad an dud da zañsal.

Ar barz eta, n'en-doa ket da bleidi gand an ton. Ar haner, an hini a ree. Hag ar framm hengounel a oa eur zikour vraz d'an eil evel d'egile. Setu perag ivez e vez kavet kement a zanevellou ton da vemez gwerz.

Evel ma oa daou zoare skriva pe « sevel » ar gwerzennou, e oa ivez, evel ma welim pelloh, daou zoare kana: unan feal da reolen-nou ar muzik a-vremañ, hag unan all muioh dieub ha chomet tos-toh euz doare ar han-plên.

An eil doare-ze en-deus moarvad roet poan benn d'ar muziker a oa e garg notenna an toniou rag ne oa ket eun dra êz d'ober.

Ar faziou notenna

Skwerenn ar Barzaz-Breiz a gaver da brena d'an deiz a hirio, a zo eun advoulladur dre foto euz an embannadur diweza greet e 1861. N'eus kemmet enni netra eta, nag er geriou nag er zonerez.

Keuziuz eo, e pezh a zell ar zonerez, rag, pep hini henn goar, kalz a faziou ez eus enni. Ha n'eo ket hebken viou koukoug, traou ankouaet evel lost eur grogenn, pe eun notenn diblaset, pe traou displetuz evel lemmellou pe vouhellou leh n'eus ezomm ebed outo. Gwasoh, d'am zoñj, eo gweled 'z eus bet notennet a-dreuz nive-rennou mentad.

Eun druez, da skwer, eo gweled notennet e 4/4 pe 2/4 eun dou-senn toniou a dleje beza skrivet e 3/4 pe 5/4. A-hend-all, a-blasou, eo plaset ar geriou dindan an notennou, eun tamm n'eus forz penaoz. Da gredi ne ouie ar muziker ger brezoneg ebed.

Ha moarvad n'anaveze ket muioh sonerez ar Vreiziz, feal ma oa chomet ar re-mañ d'ar moziou koz a glevent beb sul en iliz, heb dezo gouzoud tra euz ar « mineur moderne » gand e notennou lemm.

Med pezh a oa diêsoh c'hoaz dezañ gouzoud ha kompren eo doare kana ar Vretoned diwar ar mêz, tud dizesk-tre, e pezh a zell ouz reolennoù ar zonerez, hag a gane hervez o reolennoù dezo o-unan.

Setu ma vo, eta, da reizha ar faziou, da zistrei d'ar moziou koz, ha, pa vo tu d'henn ober, da adkavoud an doare kana a orin, hini ar gouerien.

Doare kana ar Vretoned

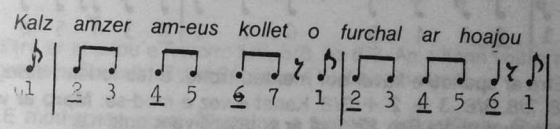
Ar werz, moullet war follenn nij, heb muzik, evel just, a veze prenet gante deiz ar foar pe ar pardon, pa o-dije klevet kana anezi war blasenn ar bourk. M'o-doa ankouaet an ton, e savent eun ton all. Mez da genta e veze displeget ar barzoneg war an ton braz gand neb a ouie lenn.

Talm an displegadur a oa an añesa evel ar skwer-mañ a zo anavezet mad:

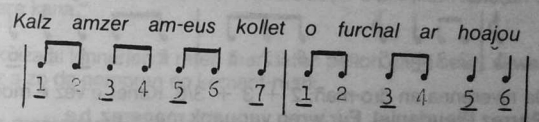
Kalz amzer am-eus kollet o furchal ar hoajou
 1 2 3 4 5 6 7, 1 2 3 4 5 6

gand ar pouez-mouez war ar zilabenn bar.

War lusk an displegadenn-ze e oa tu da zell eun ton gwerz gand notennou ingal: krogennoù hebken, nemed an hini diweza a oa eun duenn. Evel-henn:

Kalz amzer am-eus kollet o furchal ar hoajou

Posubl e oa ivez sevel eun ton gavotenn a vro-Leon gand pouez-mouez en dro-mañ war ar zilabenn ampar (1, 3, 5, 7) hag evel just an hini diweza (6):

Kalz amzer am-eus kollet o furchal ar hoajou

Ar werz, evel an ton dañs, a gouez reiz e mentad 4/4.

Lusk an toniou gwerz

Eun ton dañs a rank klota gand ar paziou dañs, setu n'eus nemed eun tu da gana anezañ.

Eur werz, er hontrol, n'eo dalhet gand netra. Hogen, doare ar han plên a zo chomet c'hoaz beo enni.

Eur grogenn, da skwer, a hell beza hirraet m'emañ ar pouez warni. Da choaz ez eus etre an niverennoù 2, 4, 6. Ar grogenn astennet a zo bremañ eun duenn, ha mad pell 'zo! Evel just n'eus komz ebed ken euz mentad 4/4, na deuz eun tav etre an diou hanterenn. Mez eul lusk nevez a zo bet kavet ha dond a raio da veza hengou-nel.

N'on ket bet souezet eta o kavoud er Barzaz-Breiz seurt doareou kana, anavezet mad gand kement hini a ra enklaskou e sonerez Breiz Izel, ha beb tro, war gwerzennoù a 13 troad.

Setu amañ eun nebeud skweriou.

Emzivadez Lannuon, gand an astenn vouez war 2.

Er bloavez-mañ mil c'hweh kant pevar-ugent trizeg

1 | 2 3 4 5 6 7 1 | 2 3 4 5 6

Etre ar sparlou e kaver eur mentad trohet e teir lodenn dizingal: 3/8, 2/8, 3/8...3 + 2 + 3/8. Kanet e vez e mod-se: **Maro ar wezenn avalou, Va Bro, Kimiad ar zoudard yaouank**, h.a.

Pardon Sant Fiakr, gand an astenn war 4.

Tostait oll, tud yaouank, ha c'hwi re goz ive

1 | 2 3 4 5 6 7 1 | 2 3 4 5 6

Da niverenna an dro-mañ: 2 + 3 + 3/8. Kanet e vez e mod-se: **E Parrez Pleudaniel, Eur wreg yaouank magerez**, h.a.

Loiza hag Abalard hag Ar Re Unanet o-deus ivez an astenn war 2, mez, evel m'int skrivet e duennou emaint da veza niverennet: 3 + 2 + 3/4.

An tri marh ruz, skrivet ivez e duennou, gand an astenn vouez war 4, a niverennan: 2 + 3 + 3/4.

Ar Chouanted. Amañ emañ an astenn a beb eil mentad, war 2 ha war 4, setu ma n'eus ket da glask niverenni. Gand an tav deut endro, e talvez peb mentad 9 grogenn, med an hini genta a vefe e 3 + 2 + 2 + 2 + 2 pe 5 + 4/8 hag an eil 2 + 3 + 2 + 2 pe 5 + 4/8. E gwirionez n'eo nemed eur 44 kanet e kan plên:

Ar re goh hag ar merhed hag ar bôtred vihan, Ha

1 | 2 3 4 5 6 7 1 | 2 3 4 5 6 1

Ar beleg forbannet, n'emañ ket e werzennoù war 13 med war 12 troad. Doare Bro-Wened 'zo gantañ gand ar pouez-mouez e dibenn peb hanterenn, evel m'en em gav gand gwerzennoù par (6 + 6).

Cheleuet ur person a eskopti Gwened, Pell...

1 | 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6 1

Etre ar sparlou e kavom: 5/8, 5/8, ha 6/8. An astenn vouez a zo greet amañ a beb eil war 2 ha war 4 ha beb tro war 6.

E mod-se eo kanet **Bleuniou o tremen** gand **Eliane Pronost**, pladenn Mouez-Breiz 4518.

Gwreg ar Hroazour a zo war memez ton evel **Ar beleg forbannet**. Da veza lezet emañ e 6/8 evid ma hello al lenner keñveria an daou zoare kana.

Skuiza al lennerien a rafen mar dafen pelloh gand seurt skweriou. Pez a zo da gompren eo kement-mañ:

Ar mentadoù, e kanou pobl a zo, eo kemmesket enne predou a ziu hag a deir rann, setu ma vez greet outo, a-wechou, mentadoù kamm, pe c'hoaz mentadoù kenaozet.

N'eo ket êz c'hoari gand ar vreh evid skei ar predou dre m'eo neuze dizingal an taoliou. Gwelloc'h eo skei gand ar biz eun taol evid peb krogenn, hag, evel just, daou daol evid eun duenn.

Seurt mentadoù n'int mui degemeret gand ar vuzikerien evel traou iskiz. Kavet int bet e meur a vro estren. Studiet int bet hag implijet zoken gand sonaozourien vrudet evel **Bartok, Messiaen** hag all.

Med ar muziker en-doa ar garg notenna toniou ar Barzaz-Breiz ne ouie netra a seurt-se. Kaoud a ree dezañ e oa red, a-raog kinnig anezo d'al lennerien, o « digamma ». Evel just n'eo tamm ebed da damall evid se.

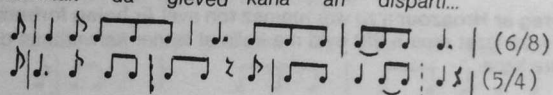
Evid henn ober ez eus meur a du, da skwer: lakaad eur pik goude eun duenn, c'hoari gand ar paouezennou, hirraad amañ, berraad du-hont. Ha ma teuer a-benn da ingali ar mentadoù, gweled hag-eñ e kouezont e 2/4 pe 3/4 pe c'hoaz e 6/8 pe 9/8. Da choaz e vez a-wechou.

Da ziwall a zo memestra ouz eun doare a bellafe re diouz al lusk a orin. Gand ar 6/8, e treuzwisker predou a ziou rann e predou a deir rann. Setu ma vez diblaset ar pouez-mouez ha dizremmet an ton.

Ar skwer-mañ a ziskouez penaoz « adreiza » eun ton skrivet e 6/8 en eur implij ar mentad a 5/4, da lavared pemp pred a ziou rann.

Kimiad an ene. (Gwerzennou 7 + 6).

Didostait da gleved kana an disparti...

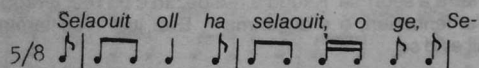
Ar gwerzennou a eiz troad

Ar patrom-mañ eo an hini ar muia implijet peogwir ez eus 58 barzong e mod-se diwar 81, peza ra 74%.

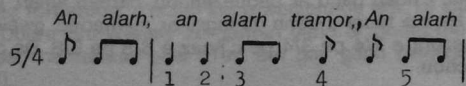
Hervez gweled, n'eus bet kudenn ebed evid notenna anezo. An niverenna, avad, a zo bet greet a-dreuz meur a wech, peza ne harz tamm ebed al lenner d'en em zibab gand an notennou. N'eus d'ober eta, nemed diblase eun toullad sparlou ha niverenna a-nevez eun ugent bennag a ventadou.

A-wechou e kouezer war mentadou a bemp pred (krogennou: 5/8 pe duennou: 5/4). Da skwer:

Melezour arhant, skrivet e 6/8:

An Alarh, (hag ivez **An eostig**):

E gwerzennou a 8 pe 12 troad, e kouez ar pouez-mouez war notenn ziweza peb hanterenn. N'eus tro ha tro ebed evel ma zo e reou a 13, 15 pe 17 troad. N'int tamm ebed falloh evid se evel just. Eun doare hengounel eo ivez.

Gwerz Yannig Skolan, a zo enni diou lodenn: **Ar gwall-daol ha Truez an ene.**

El leor n'eus nemed eun ton, hini al lodenn genta hag a zo euz Bro-Wened. Amañ, e Bro-Dreger, e vez kanet c'hoaz an eil lodenn war doniou a liez doare. Setu ma zo bremañ eun ton ouspenn er Barzaz-Breiz! Tennet eo euz an dastumadenn greet gand **Daniel Giraudon** euz Plouber e 1981.

Ar moziou koz

Kalz tud a zoñj dezo eo sañset an oll gwerziou beza skrivet o zoniou e moziou koz.

An dra-ze ne glot ket gand ar Barzaz-Breiz. An hanter euz an toniou (36) a zo e moz Do (majeur), 31 all a zo e moz La (hypodorien), 3 hebken a zo e moz Re hag unan e moz Sol.

Lezom a-gostez an anoieu gresianeg ha disklêriom en eun doare eeun petra eo eur moz koz.

Pa ne vez implijet nemed an notennou naturel, da lavared heb lemellou na bouhellou, peza vez greet gand binviou eeun evel eur vombard pe eun harmonika, notenn ziweza an ton a ro he ano d'ar skeul a zo bet greet ganti.

An notenn d'echui a hell beza, evel on-eus gwelet: Do, La, Re pe Sol. Ar zonerez voutin a-vremañ 'n-eus miret nemed ar skeul Do a vez greet outi ar skeul vuia (majeur) hag ar skeul La a zo bet kemmet enni eun notenn (sol lemmell) hag e vez greet outi ar skeul leia (mineur).

Ar skeulioù koz a zo eta: La, Re, Sol.

Pa ne vez savet an ton nemed gand peder pe bemp notenn n'eus kemm ebed etre moz La ha moz Re. Moz Sol a vez kavet aliez e toniou dañs Bro-Gerne.

An den en-deus notennet ar zonerez er Barzaz-Breiz avad, n'ana-veze nemed ar moz muia hag ar moz leia. E kement ton savet e moz La e-neus « reizet » en eur lakaad eul lemmell d'ar Sol.

N'eus evel just nemed dilenn anezo.

*
**

Setu aze, neketa, traou eun tammig re vicherel evid eun darn euz ol lennerien.

Red e oa din, memestra, rei da houzoud ar perag hag ar penaoz d'ar reou a zo desket a-walh war ar zonerez. Rag n'eo ket dre fal-tazi e kreder dond da reiza al labour en eun oberenn brudet abaoe keit amzer.

Spi am-eus ne vo ket bet displetez. Talvezoud a ra ar boan, d'am zoñj, lakaad dirag daoulagad or re yaouank toniou kaer gwechall gand o êrgelh keltieg dispar, ha rei da bep hini tro da gana anezo e doare or hanerien goz.

Fañch Danno.

Geriadur ar zonerez.

Er studiadenn-mañ eo bet red din implij kalz geriou micherel ha n'int ket anavet mad.

A-drugarez da Berig HERBERT (Hor Yezh) eo bet adnevezet ar geriou-ze ha spisaet o ster.

Setu amañ, troet e galleg, roll ar reou a vo kavet da heul.

lemell: *dièse*.
sol lemm: *sol dièse*.
bouhell: *bémol*.
si bouh: *si bémol*.
mentad: *mesure*.
sparl: *barre de mesure*.

mentad amreol: *mesure complexe*.
diou rann: *binaire*.
teir rann: *ternaire*.
duenn: *noire*.
krogenn: *croche*.
tav: *demi-soupir*.

paouezennou: *silences*.
pik: *point*.
pred: *temps*.
talm, lusk: *rythme*.
skeul: *gamme*.
muia: *majeur*.
leia: *mineur*.

moz: *mode*.
pouez: *accentuation*.
kan plên: *plain-chant*.
astenn: *allongement*.
hanterenn: *hémistiche*.

Da ragprena:

Loeiz Herrieu

Dasson ur galon

Eil moulladur

Skrid brezoneg nemedken

Eul leor 146 pajenn: 20 lur (kuit a vizou-kas).

Da ragprena:

Patrick Gouedic

Enez Eusa

Eñvoriou tud Eusa

Eul leor ouspenn 200 pajenn: 30 lur (kuit a vizou-kas).

Hekleo Traoñ Bouzar

XIV

Hag a-nebeudou e teue adarre ar goañv, gand ar gounidegez kenta, hag ivez labouriou goude koan, evel ober boutigi aozill, pe haleg, a-wechou gand ivor. Pep hini a glaske gwellaad atao an doare da neza ar brankou evid ar bordou, ar gurunenn foñs doublet mad, hag evel just ar skouarniou a beb tu, ma n'oa ket eun dourgenn eo a gildroennoh brao gand hoh oll skiant. Laou ar hempoer keuneud a oa maout evid an dra-ze. Ha gand e guzuliou hag e vicher bouteger eo e tiblasjen ivez d'am zro da renka ar postou war ar voull, d'o genna war an dro, da greiza, da gurunenna ar foñs, da zivoulla ar boutog, ha d'e achui goude-ze war benn an daoulin war an douar. A-raog mond buan oa red ober labour vad da genta. Lorh ennoh na petra 'ta, pa oa greet kaer ha kreñv ar boutog nevez. Ha Laou a lavare: « N'eo ket re fall an oll!»

An dra-mañ a oa eur veuleudi a dalvoudegez vraz! Ha prizet kalz ivez! Mez meur a dro, n'oa ket evel-se evel beb taol. N'oa ket hepken boutigi evid an tiegez hag e ezommou a reed. Ar pezh a ree aliez war-dro eun ugent boutog. Mez ivez evid eun amezog bennag. Peadra atao da lakaad a-gostez eur gwennegig bennag all... evid o haoud dirazoh. Hag e ve evid prena eur re voutou ler evid ar zul.

A-hend-all, Laou a oa c'hoaz maout da ober kestou kolo evid ar gwenan, kestou all bihannoh mez ivez kalz finnoh evid lakaad an toaz da zevel a-raog mond er forn da ober bara ar gêr. Ar fagoder a deue d'e goan gantañ drez hir ha teo evel ar biz bihan. Faouti a ree anezou goude beza o dizreinet. Pa vezent faoutet e peder, e riñse ar greizenn zrez, en eur o rakla stard war e hiin goloet gand eur zah, gand e gontell. Setu ho-poa

aze pevar liamm kreñv evid gwriad ar holo a-vouedennou e-keñver, en eur gest. Pe c'hoaz en eur genta votezenn golo, heb ankounac'haad he c'hoar!

Hag ar panerou hada gouest da garga ugent lur hreun a zammeh, an dourgenn renket brao e pleg ho preh kleiz da ober d'an nebeuta eun dro ero a-hed ar park. Ha pa ve hemañ astennet mad! Daoust ma n'oa ket tost kement ha park an ero hir, da lavared eo an hent. 'Benn pardaez an devez, Yann an hader a veze, sklêr deoh, eun tammig a-dreuz e skoaziou outañ, ha zoken e dalbenn! Ar vicher o voulla dezañ e gorv: eun noblañs a-zoare, sur, mez gwall bonner.

Ar bouteger, ar hester, an tacher boutou, ar vamm hag ar plah gand o stamm, pe eun tamm dillad bennag da zresa, a dostae, e traoñ an ti pe er hreñch, eur podad, euz gor an tan greet dindan ar pod-braz-podad. Aze, an tad-koz, azezet war eur skaon horo mor-gamm, a boaze ruta, irvin, panez pe batatez evid ar chatal. Pe c'hoaz greun heiz dreist-oll evid ar moh. Eur wech bennag e veze ivez ar charreter o spisa sugellou kanab eur stern bennag, ma n'oa ket eur habestr, pe c'hoaz eur stagell greñv gand eun droell goad kaled evid ar hole braz. Tro pe dro zoken, e c'hoar-veze ganeom dresa eur holier ler bennag diskriet pe diframmet, o koll soñj e gas da stal ar hivizer, o veza ma'z oa red e gaoud a-benn an deiz war-lerh dioustu.

Aze eo, war-dro an tan-ze, e veze ar beilladennoù pemdez war ar goañv. An tan a zehe on dillad, a sklêrjenne, hag on tomme. Aze beb an amzer, yaouank ha koz a gonte koñchennoù hag istoriou a beb seurt, taoliou fin ha taoliou sod, pe da vihanna nebeutoh lipet! Pe c'hoaz a gane. D'ar poent-ze e kaved c'hoaz konterien « extra », konterien a ouie displega, lakaad da veva, hag ivez astenn dalhmad en eur nevezi. Setu ma chomeh souezet beb tro gand o ijin hag an doare dezo da gonta. Derhel a reent o hoñchenn diouz ar re goz, pe diouz eul leor gwerziou koz ha n'oa ket c'hoaz kollet, pe diouz eun niverenn bennag euz *Feiz ha Breiz* an Ao. Perrot zoken. A-wechou e chomed pell-pell d'o zelaou, diouz an doare!

Evid ar beilladennoù dominoù, kartou gand tud ar harter e mareou Nedeleg, an eil e ti egile beb eil, an abadenn a helle padoud a-wechou beteg goulou deiz. Ha da eur an overenn-vintin, ez eed da bedi... Mez aze ar beilladerien a echue ... o kousked! E meur a leh e veze eun toullad freuz ha kemend all a blijadur, dreist-oll pa veze merhed yaouank da « jahuti » en eun doare chentil avad. Eun dro bennag a hoarvezas ma teuas paotred ha n'oant ket pedet da zuia an noriou e diavêz an ti: mod ebed ken da vond er-mêz pa oa barrinier war ar prenecher. Red mad oa bet da baotred vif diskenn dre eur gordenn diouz eur prenestr war ar zolier.

Eur wech all oa setu ma oe gwelet ar volijj o vond kuit, Doue a oar pe-leh! Eun dro all e kleved ar chimilar o rohad gand skrab mein ouz ar voger e penn an ti... Eun all, an oll en diabarz a oa mokedet evel anduill! Pa 'n-oa gellet eul lakepod bennag, heb re a drouz, dond a-benn da blada eun danvarhenn war gorre ar chimilar: homañ o veza ma n'oa ket uhel, gand sikour eur skeul hir a-walh. Gwech all evelato e c'hoarzed finnoh eged an dra-ze!

Ar Pont-Prennig gand e vuzetenn leun a gontilli spontuz hag a hesken-nou, pe eul laher moh all eveltañ, a deue d'an ti da ren « ofis » fest-an-hoh, e penn ar goañv e leh ma veze pedet kerent hag amezeien. Hag e oa kalz kanaouennou evel : « *Tan, tan, tan da domma da Varijanig! Tan, tan, tan da domma da Varijan! Marijanig lagad bran a vez atao e toull an tan! Pa vez erh ha skorn kaled, e vez atao war an oaled!...* » Pe c'hoaz: « *Laer, laer, ar miliner laer! Laer eo ar miliner! Ar miliner laer e vleud a vezo krouget dre e viz meud! Ma ne vez ket krouget mad, e vezo krouget dre e viz troad...!* » Ma n'oa ket an diskanou: « *Tra ladireno loñla, Tra ladireno!* » « *Turmi, turma, turma dirapa tra la lala! Turma dirapa tra la lala!* » lakeet gand koublajou nevez gand unan pe unan, hag anad deoh leun a blijadur gand ar hanaouennou astennet-ze, ar soubennou astennet-ze!

Er goañv dreist-oll eo e veilled ouz gleur ar goulouennou rousin hag a zo deuet beteg ennom. En em houlenñ a reer a-wechou a beleh e teu an duad e toullou e-barz ar mogeriou mein: aze edo al leh ma tevas pell amzer gwechall goulou rousin, gand kalzig a voged anad deoh. Ar ve-chenn a oa greet gand lurennou mezer roget e-barz rochedou koz. Al lurennou-ze a oa troet ha rodellet e-barz ar rousin tommet war an tan. Mez bez' oant gwall vogeduz ha zoken riskluz a-walh hervez al leh ma oa lakeet ar houlaouenn, kablu douetuz braz euz veur a dangwall...

Mez labourad a reed ivez, ha stard zoken. Er goañv eo eh en em lakeed en tiegeziou da droha keuneud: kalz pe nebeud hervez an tiegez. E peb leh e veze devet kalz keuneud da domma an ti hag an dud, evel da aoza ar prejou. Mez ivez c'hoaz da boazad bara ha dreist-oll ar boued moh, greun ha panez poaz. A-wechou eh en em zikoured... ha youl adarre da genstriva gand unan bennag all evid neza ar skodou hag amarra keuneud kempenn. Rag ho prud a oa en arvez en ho kornig bro!

Labour atao: paotred Treouergad a 'z ee d'ar reverdiou braz da gerhad bezin glaz d'an aod gand o hirri hag eur jao loan penn-ha-penn. Lod anezo a garge forz evel Fañch Kergov ha meur a hini all. Unan euz ar re-mañ a glevas eun devez eur Yann o hoapaad anezo: —« O! Paotred, gwall garga a reoh! Diwallit da jom aze! » —« Bez dizours! Soñj mad on-eus da vond d'ar gêr gand an dra-ze ha brao c'hoaz! » Bremañ e sikourent eun all da garga e garrad. Ha setu or Yann bremañ, eñ ivez karget mad e garr, o

chom arajet e jao e-touez an trêz! Kaer en-doa ober ha krial, e gezeg, daoust dezo da veza ponner ha zoken kezeg konkour, ne reent nemed frapa ha difrapa, champal, ha dreist-oll al loan limon. Red mad oa bet dezañ en em izellaad da houlenñ sikour ar re edo o tond da hoapaad eun eur a-raog!

Ar harr a oa atao en trêz, ha muioh eged biskoaz eur hard-eur goude. Setu ma oe erfin distanet dezañ e zaou loan a-raog: ar blegn hag ar hieür. Ha tennet ivez, war ar marhad, avalouer ar marh limon, kuit da enebi d'an arzav, pe nebeutoh da vihanna. Lakeet e oe dezañ an daou loan a-raog tennet diouz ar « harr gwall garget »... Hag an daou-mañ a dennas diouz an trêz, loan limon hag all, ar harrad bezin glaz... a strake bremañ war e ventelliou o tond war an hent braz... Ar paotr-ze re hir e deod, tapet brao, liou ar foerell warnañ daoust da ruzder e skouarniou, en-doa kavet diêz, en-doa kavet diêz! N'ouzoh morse pegement! Gwelloh en-dije kavet, sur, koll e vragou... ha dond war lost e roched evel-se d'ar gêr! Ya, m'en-dije bet ar choaz!

Va zad a gemere ivez kalz karradou bezin glaz, evel hini seh, bezin du peurliesa. Troki a ree etre pemzeg hag ugent karrad keuneud beb bloaz goude an eost evid kemend-all a garradou bezin du. Ar harrad keuneud a veze karget brao en dervez a-raog, suiet stard ha gwintet beteg an deiz war-lerh abred. A-raog seiz eur ar jao a oa en hent war-zu Porsall, pe Lambaol. A-benn kreisteiz oa diskarget ar heuneud, berniet, merniet ar hezeg hag an dud. Ha dao d'an tevenn da garga ar bezin kalzennet. Eun tamm kerh d'ar hezeg hag adarre en hent d'ar gêr.

An distro a veze war-dro seiz pe eiz eur diouz an noz pa'z oa eet mad an traou. Mez a-wechou e c'hoarveze eun dra bennag hag a ree koll kalz amzer. Evel-se va harrad, en eur dreuzi an aot, a zo bet chomet ivez en trêz, eun devez ar mor kalz re uhel, ha ma kemeras aon va hezeg diouz an tarziou mor... a deue beteg etre o divesker, ha ma sankas don ar rojou houarn en trêz trempet. Red mad oa bet distarna beteg ma tiskennas ar mor war-dro c'hweh eur. Er pardaez-se, noz-du pell a oa, ne oan ket endro a-raog deg eur noz. Va herent nehet maro ouz va gedal! Gwall zerveziou labour! Mez ne oa mod all ebed c'hoaz da zigas êsoh tremp e douarou an Traoñ-Bouzar.

Eun abadenn oa eta beza paotr ar foet: ouspenn kaoud en ho kodell eur gontell lemnet mad evel peb charreter, oa red gouzoud diouz ho kezeg, deski dezo ober labour vad dreist-oll al loan limon. Hemañ a dlee alouera mad en diskenno: Mignon a ziskennas eur wech kêr Laniliz hed-a-hed a-ruzou heb ober eur paz war he memprou a-dreñv, harpet ouz he harrad bezin, hag o chaokad he gwesteign! Aon am-oa bet spontuz e

kouezfe dindan! Al loan blegn ivez a dlee beza sentuz, kement d'ar ger eged d'ar siblou. Ar foet ne dlee dond nemed an nebeuta gand an dou-chenn. Mez neuze avad, eur stlakadenn distaget mad d'ar poent a zikoure da erruoud e penn ar hreh o nervenni ar hezeg d'en em zikour mad asamble, dirag sellou an dud a ziskoueze a-walh dreizo o-unan ar pez a zoñjent.

Rag ar vez a oa warnoh ma vanke ho chao a galon d'al labour, pe hep-ken a adres hag a goantiri. Eur vez ivez oa klevet o wigourad war he ahel ar gib e-kreiz gwentell ar rod karr! Ar charreter, paotr ar habestr, ma c'hoarveze gantañ eun dro bennag an dra-ze o treuzi eur bourk, en-doa eur gwiskad mez beteg uheloh eged e dok! — « Poent eo laha an hoh e Kerzeah!» a lavare an dud a-dreñv e gein. Perag an hoh? Ma n'eo ket evid kaoud eun tamm lard bennag da lakaad gand aheliou ar harr da ziboania, rag bez' eo e gwirionez seh evid bremañ!

N'oa ket ken heñvel avad ma klemme ar skinou: ar pez a ziskoueze n'oa ket eur harr goulo eo a zo o pourmen, mez eur harrad mad a vezin pe a deil. Ar harrad teil a vezo lopet mad a beb tu e horre gand eur bal da vired koll tamm ebed en hent a-raog ar park. Evid charread rabez e vezo lakeet ar gerzier bihan war ar re vraz, hag an talbenn a beb penn ar hastell karr. Hag aliez a-raog al loan limon, eul loan kleür war-lerh al loan blegn. Hemañ gand eur vrid zall ne welo nemed dirazañ, setu ma sento gweloh ouz e zen: —« Lakaad evez, Pichoun! Dirouenna ar sugel-lou... La la! Alle! Hey! Pichoun, sou! dic'ha! Gouestad! La la! O!»

Evid ar foenn, kolo, keuneud, evid an oll draou volumuz, oa red lakaad an droñsell uheloh eged tailler al loan limon, hag eul lostenn e penn all ar harr. Ar harrad a vezo suiet a-dreuz, a-raog hag a-dreñv. An droell a vezo taolet diouz an tu ledan war gorre d'ar paotr en-deus greet ar harrad. Lost ar zug a za dre zindan ar hastell karr en tu all, ha taolet ivez war gorre. Lakeet e vezo da rinka en droell evid starda ar harrad. Diwar an douar, e beg ar gordenn, eur gwaz a zav bremañ a-gostez ar harrad beteg war gorre, euz ar zug, a ra ganti tro e dailler hag eun dro skouml en e zaouarn! Hag e tiskenn war e giz en eur starda, harpet war e zivesker ouz ar harrad. Digouezet en traoñ, ne jom mui gantañ nemed bega ar zug war an droell dre eur hlao all. Mar deo greet mad ar harrad, ha suiet d'eread, e yelo brao d'ar gêr ha pa ve storlok gantañ. N'eus ket a vilou da ober neuze ha pa ve trouz. Rag gand ar falla ibil emañ atao ar muia gwigour!

Pa veze lakeet ar jao gand ar harrad war e hent, e helleh lammad war gein ho loan kleür, azezet kaer a-dreuz warnañ gand ho foet endro d'ho chouk, ha sutañ leiz ho kalon! Eur charreter ha ne zute ket, a vanke sur

a-walh eun dra bennag dezañ. Ar hezeg o-unan ne blijje ket dezo rimadel-lou sutellet dre ma ouient anezo dindan eñvor o selaou ahanoh war gein da heul strak-storlok ar harrad karget mad, pe ar harr goulo. A-wechou zoken pa ve pres, evel o kerhad foenn, ar harr goulo a deue d'ar pilotrig d'ar foenneg, c'hwil war gein atao, na petra 'ta! Sut c'hoaz war-lerh pogennou an arad a-hed an ero, hag ankounac'haad ar zut a-zoare da ober d'ar hezeg troaza, ha n'eo ket pep hini n'eus forz peur!

Lod all azezet war gein o hezeg, pe o vale war-lerh a zute e-pad an deiz-pad. Pe a gane zoken a-dreuz ar gwaremliou hag ar gwenojennou: —« Deut eo an hañv! Kaer an amzer! An heol gand e dommder! Kanom! Kanom p'eo deut an hañv d'an eostig da gana!» Pe c'hoaz eveldom-ni, er hoajou o selaou al laboused pe o tiskana ganto. Ar voualh a jom a-zav mantret meur a wech da zelaou ivez or sut a glask beza goapauz. Kalz berroh edo neuze on dent eged bremañ! Hag ez eo kalz èsoh sutañ.

Selaouet ho-peus an alhweder aze en uhelder, en eur hwennad? —« Per, Per! Digor din! Digor din! Selaou ri? Re die! die! die! die! Kollet 'vin! Kollet 'vin! Nann! Behin mui! Behin mui!» N'e glever ket ken, diskennet eo douet evel eur mên o koueza! Mez adarre setu-eñ o sevel uhel en èr a-zioh or penn didrouz er park hag e krog ar pez ma hell adarre gand e ziskan a-raog koueza a-nevez a-bik d'an douar, braz e ziouskell, hag e plav brao war an douar blod ha tomm, o winta e lost 'vel eur balañsell bimbanonig!

Eul louarn bennag a deu ivez diouz e doull d'ar zerr-noz goude an añje-luz e tour Sant Ergad, pourset atao evel m'en-dije gwasoh c'hoaz eged pa vutun, o sevel diouz e vele: —« C'hweh! c'hweh!» emezañ. Ha ni a respont dezañ a-wechou: —«An dra-ze a ra daouzeg, paotr flêriuz!» Mond a ra da glask friko, druz pe dreud: eul lapin, a-wechou paket dezañ el las gand Laou ar brakoner, eur haz bennag a-wechou, eur big, eur yar beb an amzer. Mez ar rest diouz an amzer emañ o paka gozed, razed dour, pe nebeutoh c'hoaz: gwahed dreist-oll! Ha neuze karotez ha rabez a vo greet eun tañva dezo goude beza o zennet, o gwrienn en èr, da vreina siwaz! Eur sklabezenner, brokuz gand traou ar re all, a-dreuz o farkeier. Setu aze petra eo Alanig al Louarn!

Or parkeier o-deus c'hoaz anioiu kaer, gouzoud a rit? Unan anezo eo park ar roue, egile hini ar person, ar porz, al leur, ar zant, ar fouri, ar feunteun, ar poull, ar foenneg, ar hastell, ar maner, ar biskilli, an dorgenn, pe c'hoaz ar parl pell...Ano ar perhenn a zo chomet gantañ a-wechou, pe an tieg marteze: gwaremm Gwillou Goz, hini ar Gallig. Douar ar Zant: gwechall, e oent roet d'ar barrez, hag aliez c'hoaz labourer evid beva ar veleien.

Mad! seblantoud a ra din beza ankounac'haet al laboused. Er parkeier, e-ser ho labour e hellit ouspenn astenn ho skouarn da zelaou al laboused en o zut, laosker ivez ho sellou da vond da heul o gournij troidelluz, dreist-oll al laboused aod, ar brini gwenn gand o mouez klemmuz. Hag a jome e-pad an deiz pad ganeoh er park war-lerh an eler. An dridi ivez n'on huiteent ket muioh. Niveruz-kenañ d'ar pardaez, a-vandennajou souezuz kercent ha miz here miz du, e teuent da loja d'ar Hlik, eur bern kaoz ganto ma'z oa sebezuz. Ma plije ganto ober eun ehan e weleh en eun taol kont pemp gwezenn zero douar Kerpered du-pod oll o brankou gand al laboused, atao kement a gaoz ganto. Hag a-nevez, kuit adarre asam-blez oll.

Ar brini n'int ket ken niveruz eged gwechall. N'eo falloh marteze. Rag pa blavent war eur parkad gounidegez o tiwan, e helle beza riñset peb tra ganto en eun disterra amzer. Eur wech, gand eur fuzuill Mauser hag eur volod hepken, am-eus tennet warno e Gwaremm Gwillou Goz, a-bell hag a-eneb avel, rag bez' ez int ken disfiziuz! Mad, kement a oa, stank-stank ma tapjon... diou en eun taol! Piou a lavar gwelloh?

Ar piked a zo atao divergont da laerez peb tra beteg a-zindan ho fri. Atpart da glask ha da gaoud neiziu ar yer war-dro an tiegez, evid debri ar viou. Gouest ivez da jom eun hanter-dervez da ragachi ha da ober eun toullad cholori endro da eur haz, pe o strani endro da eul louarn o hoari ar maro bihan ganto er foenneier, beteg ma tape unan anezo.

Beb bloaz d'an trede sizun a viz meurz emañ e Koad ar Hlik eured ar strakellou-ze: eured ar piked! Dond a reent, em yaouankiz, a-gantvejou diouz ar penn all d'ar vro beb pardaez... Ha karnach neuze avad ganto e beg ar gwez kistin, evel ma vije en traoñ war al letonenn daouzeg louarn oh ober a-gevred an azen ganto! Pebez cholori torr-penn! Mez a-benn daou pe dri bardaez all emañ koublet en oll pe dost. Bihannaad a ra neuze buan ar jao. Ha bremañ ez eer endro... da Blougin, pe me oar-me, mez daou ha daou, pe diou ha diou, 'vel ma kirit!

Eur zonadeg all kalz plijusoh avad oa selaou e gouere-eost goude serrnoz, kan dudiu an tousegi: notennou sklêr, kaer ha kendoniet gand pep hini o respont beb eil penn egile gand hanter-kant all, war-dro mogeriou koz an Enez Rouz. Pebez kenstrivadeg dindan sklêrijenn al loar en he hant! Ar filiped avad a goll peb kan, gwir dorrou-penn! Atao ken divergont ha ken niveruz en toullou mogeriou ha lokennou soul tiegeziou Bro-Leon. Med laboused bihan all a ya ivez o hont war e giz. Ar voh-ruzig, an drask, ar pintig, an dourhanig. Ar yer-dour ivez, ar haniged, an houidi, an turzunnelled, ar pichoned, ar hlujeri, ar heveleged, ar mouilhi zoken. Kazimant mui a goukoug, a sparfell, a skoul. Mad e vefe marteze klask perag.

L Conq

Notennou:

pod braz-podad: *choudouron braz evid poaza boued chatal.*

mor-gamm: *kamm eun tamm bennag.*

diskriet: *gand ar griou freuzet.*

danvarhenn: *eul leton-prad implijet da linenn-gein ar doenn-zoul, hag ivez war ar hestennou gwennan.*

champal: *bresa dre dreped, evel dañsal...*

ventelliou: *kreizennou ar rod o trei war ar gib endro d'an ahel, uheloh eged ar skinou, hag a ree trouz abred gand an oad.*

alouera: *harpa mad ar harrad war an diskenn.*

dirouenna: *eüna ar sugellou, da genta a-raog diblas, evid sachha heb frap tamm ebed.*

tourhanig: « *tourh-kanig* » marteze, al laouenan.

Da ragprena:

Fañch Broudig

Ar béd o trei

Eun dibab pennadou a-vremañ evid ar grennarded

Eul leor 100 pajenn: 15 lur (kuit a vizou-kas).

Andreo ar Merser

Précis de grammaire bretonne

Dalhet 'z eus bet kont euz an oll rannyezou.
20 lur (250g) evid koumananterien Vrud Nevez.

O haloupad war henchou Breiz-Izel

Eun enklask war ar brezoneg

VII

Med penaoz kavoud an dud am-meze ezomm outo evid respont da houlennoù an enklask? Soñjal a hellfed e oa eun dra ziêz. Med e gwirionez ne oa ket.

En em gavet eo bet ganen meur a wech gweled unan pe unan en eur barrez, goude beza respontet d'am goulennou, o rei din, outañ e-unan, ano unan pe zaou all hag a anaveze mad en eur barrez hag am-meze da vond enni.

Med peurfesa, pa en em gaven en eur bourk, n'em-meze da ober nemed mond da weled pe an aotrou mêt pe an aotrou person pe sekretour ar mêt. Unan bennag euz ar re-mañ a gaven atao da guzulia ahanon. Med an hini a anaveze ar gwella tud ar barrez koulz lavared atao a veze sekretour ar mêt.

An aotrou mêt, an aotrou person aliez ne vezent ket pell a veze e penn ar barrez, pell a-walh da vihanna evid anaoud mad toud an dud, e-leh ma veze peurvuia sekretour ar mêt genidig outi e-unan ha dija en e garg abaoe eur pennad brao. Ouspenn eh anaveze gwelloc'h anezo c'hoaz dre ma 'deze atao tud ar barrez eun dra bennag da ober gantañ, pe da houlennoù digantañ. Gelloud a ree koulz lavared atao rei din dioustu ano an daou pe dri den am-meze ezomm outo.

Gouest e veze da rei din da anaoud kement tra veze red din gouzoud diwar o fenn: o oad, al leh ma vezent o chom, al leh ma vezent ganet, ar vicher a reent pe o-deze greet, o stad hag o feson da veza gand an dud.

An dra-mañ goulskoude ne lavar ket n'em-eus ket bet tammou poan a-wechou gand eur sekretour bennag. En em gavet eo bet ganen peder pe bemp gwech mond da dougna va fri war vuro eur sekretour pe nevez en em gavet er barrez pe ivez savet diouz e wele war e droad kleiz pe c'hoaz debret e galon gand al lorch. Eur wech e Treger hag eur wech all e Kerne ez eo bet digouezet ganen koueza war eur sekretour yaouank, a-nevez a oa er barrez. En desped d'o bolontez vad, hini ebed anezo ne anaveze a-walh an dud evid gelloud rei din an disterra sikour.

Eur wech all, en eur barrez tost da Graon em-eus gwelet gwelloc'h c'hoaz. Sekretour ar mêt, eun den genidig euz ar barrez hag e-noa eun tamm oad dija, goude beza sellet ouz listenn an dud da voti, a lavar din gand êr eun den hag a oar mad ar pezh a ra: « It, aotrou, da gavoud Yann ar Goff, da Zant Draff. Sur on e hellou en em gweled gand an den-ze. Leh ho-po zoken da veza kontant outañ. Oajet eo, sur, med sklêr eo c'hoaz e spered.» Mond a ran da Zant Draff da glask Yann ar Goff.

E devezioù kenta miz mae emao. An amzer a zo brao-kenañ. An êr, beza ma'z eo uhel an heol dija (tost eo da nav eur) a zo fresk a-walh c'hoaz. War ar hleuzioù, fleur gwenn ar spenn-du ha re velen-aur al lann, beradou ar gliz o lugerni evel perlez dispar war ar yeot hag izelloh, war-zu Brest, ar mor hanter-gollet en eur vrumenn dano, a zo eun dudi o gweled. Ken kaer eo toud an traou dirazon ha ma ne zoñjan ket eno kalz em enklask.

Sant Draff a zo eur gêriadenn a zeiz pe eiz tiegezh hag eur penn-ti bennag kluchet e-touez eur bochad kaer a wez evleth uhel a-zioh eur ganienn striz ha don. Braz eo va flijadur o selled eno ouz ar ganienn hiaz goloet a fleur, ouz ar gwez a zo an dellou o tigeri warno, ouz an tiez koz izel, krapet ouz an douar evel evid herzel gwelloc'h ouz avel greñv ar goañv hag ouz ar glô. Mond a ran da di Yann ar Goff. N'eo ket diêz da gavoud. Lavaret e oa bet din ez eo an hini kenta war an hent.

Eno e kavan eur plah yaouank koant ha seven, eur plah a-zoare da weled. Ober a ra din eun digemer hegarad. « Daoust ha Yann ar Goff a zo er gêr? » a houlennoù diganti. Med hi, pa glev ahanon, e-leh respont, a chom eur pennad da zelled ouzin, digor braz he daoulagad, heb lavared ger, evel sebezet.

Me, o weled penaoz e sell ouzin, a zant ar c'hwenn o sevel em loerou. « Petra ar foeltr am-eus greet, a zoñjan, o houlennoù an dra-ze diganti? » Med hi, neuze, gand mouez eur vaouez hag he-deus poan o terhel he daerou a lavar din: « Med, aotrou, va zad-koz a zo maro pevar bloaz 'zo dija! » Petra ho-pije greet en eun taol evel hennez? Netra nemed displega dezi ar pezh a oa c'hoarvezet, goulenn pardon diganti ha marteze gervel malloz Doue war

ar sekretour genaoueg a-walh da veza lakaet ahanon da vond da glask kôze gand eun den maro pevar bloaz a oa dija.

Med kouezet on bet ivez war bemp pe c'hweh sekretour all hag a ne oa ket tost dezo kaoud ar volontez da zikour ahanon da gas da benn va enklask. Ar hontrou eo.

An hini kenta, en eur barrez tost da Blistin, a oa eur paotr yaouank heñvel ouz eur hoz kañval treud ha tignouz. Nevez en em gavet e oa er barrez. Refuz a reas net ha dioustu rei din an disterra skoazell. « Da betra ar foeltr, emezañ, eun enklask evel hennez? Ar brezoneg a zo echu. Bremañ ar gwella a zo da ober eo e leuskel da vervel tranquil!» Ne fell ket dezañ zoken lavared din nag ano ar mêt nag al leh ma 'mañ o chom. O havoud a rin goulskoude hag an aotrou mêt ne vo ket gwall gontant pa gontin dezañ penaoz on bet digemeret er mêt.

Eur seurt all a ganfarted em-eus bet da ober ganto e-touez ar zekretourien-vêri. Med ar re-mañ a oa kentoh enno ar c'hoant da rei da entent din e oant paotred a-bouez er barrez, e oa ind-i eo a lakae an traou da vond endro hag e ranked konta ganto. An daou gaerra a oa daou Gernevad euz ar vro-Vigoudenn. Ya! O-daou e oant euz ar vro-ze.

An hini kenta a oa sekretour eur barrez euz kreiz an douarou. En devez ma oan eet di, d'an dri a viz mae 1972, e oa brao ha klouar an amzer. Ne oa ket eur goumoulenn war an oabl. An heol e toud e splannder a lugerne war vilierou a fleur a beb seurt liou, war zeliou ar gwez hanter-zigor. Al laboused a gane, eun dudî o hleved. Chomet e oan eur pennad mad da zelaou anezo ha da zelled ouz an traou ken kaer dindan an heol hag ar vorenn hiaz tano a roe dezo furmou dispar pa weled anezo a-bell.

Ne oan ket preset da vond d'ar mêt. Hemañ n'eo nemed eun ti ordinal ouz ar re all a zo oh ober ru vraz ar bourk. Stag eo outo. N'eo na brasoh na divaloo. Pa'z an e-barz, emañ dirag eun den hanter-kant vloaz pe dost, eur mell den, sonn, ledan e ziskoaz, en e zao o klask eun tamm paper pe eur haier bennag en eun arbel vraz. Tro eo e gein din. Kerkent ha ma klev ahanon, e tistro en eun taol krenn war-zu ennon, evel ma vije kroget aon ennañ, du e benn evel ma vije droug ennañ.

Pa lavaran dezañ ar pez on deuet da ober hag ar zikour a hell rei din, e ya ennañ droug da vad. « Ne welan ket, emezañ, petra ho-peus c'hoant da ober. Ne ouzon ket ouspenn piou oh. Peseurt fiziañs e hellfen kaoud ennoh? Ne hedit netra ebed diganen. Me am-eus labour a-walh amañ dija ha n'em-eus ket a amzer da goll.» Hag e tro e gein din. « Setu amañ, a zoñjan, eun abostol.»

Neuze e klaskan rei da entent dezañ ne ran ket va enklask nag evid va flijadur nag e mod ebed evidon va-unan. Ma ran anezañ n'eo nemed evid renta servich da Skol-Veur Brest. « An dra-mañ, a lavaran dezañ, a zo eun dra a dalvoudegez, a gav din. Ne gav ket deoh, c'hwi? Ne gav ket deoh abalamour da ze ez eo red deoh rei eun tamm skoazell din?» Med kenderhel a ra da furchal en arbel heb respont. Setu e lavaran dezañ: « Ma ne rit ket, aotrou, ar pez a houlenan diganeoh, ez an dioustu da gavoud an aotrou mêt. Hemañ, sur on, ne refuzo ket rei din ar pez n'ho-peus ket, c'hwi, ar c'hoant da ober. Ne gredan ket zoken e vije gwall gontant o weled em-mo ranket, dre ho fôt, mond beteg ennañ.»

Neuze e paouez da furchal, e chom eur pennad da zoñjal heb lavared ger ebed hag e tistro war-zu ennon. « Med, emezañ, izellaet an ton gantañ, me ne anavezan den ebed er barrez gouest da respont d'ho koulennoh.» N'eo ket deuet c'hoaz ar volontez vad dezañ. Med a-benn ar fin, pa wel n'em-eus c'hoant ebed da vond kuit heb ar pez am-eus goulennet digantañ e pleg da gemenn d'an implijadez a zo gantañ mond da gerhed roll an dud da voti.

Furchal a ra eur pennad brao er roll. Heja a ra e benn meur a wech dirag eun ano pe ano, ober a ra eur groaz dirag meur a ano all, heb lavared ger ebed. Gweled a ran sklêr emañ o klask dond a-benn ouzin o lakaad ahanon da zond da skuiza o hedal. Med me am-eus eur penn kaled ha n'eo ket êz lakaad ahanon da skuiza evel-se. Kenderhel a ran da houlen digantañ daou pe dri ano da nebeuta. Neuze, a-greiz-toud, e pleg da rei din ano daou zen hag al leh ma 'maint o chom. Petra a oa paseet en e benn? Daoust ha skuizet e oa oh ober e benn fall hag o weled ne helle ket lakaad ahanon da fasta? Daoust ha kavet e-noa kentoh e-noa greet a-walh e vestrig dirazon? Pa'z an kuit, e chom eur pennad da zelled ouzin.

Mond a ran neuze da glask va daou zen. O havoud a ran heb poan. C'hoarzin a reont o-daou pa gontan dezo ar pez a zo en em gavet er mêt. « N'om ket estonet o klevet ahanoh, eme unan anezo. Ar sekretour-ze a zo eur pabor. Ne blij ket kalz dezañ beza direnket en e labour. Med er hontrou e plij dezañ diskouez e ranker konta gantañ er barrez.» Gand an daou zen-ze, daou Vigoudenn bihan laouen, lemm o spered hag o zeod, eh ankouna-c'haan buan sekretour ar mêt, abadenn ar mintin hag e ran eun enklask euz ar re wella.

Eur sekretour lorusoh c'hoaz eged hennez em-eus bet da gavoud afer gantañ, en eur barrez vigoudenn all, en taol-mañ e bord ar mor, en eur bourk braz a-walh evid pretanti beza greet « kêr » outañ. Hemañ a oa ivez eur mell den war-dro daou-ugent vloaz. Teo-kenañ e oa, tost kement a dro gand e gov ha taol ront ar gegin gwechall e ti va mamm-goz. Poan e-noa oh en em dreina war e zivesker. Med kredi a ran e oa c'hwezet kement gand al lorr, hag

ar haoh a ree, ha gand al lard a oa warnañ. Al lorch a weled merket sklêr war e fas ront evel al loar en he hann.

Lakaad a ra ahanon da hortoz eur pennad mad a-raog digemeret ahanon en e vuro. Displega a ran dezañ ar pezh em-eus c'hoant da ober. Pedi a ran anezañ da zikour ahanon da gavoud an dud am-eus ezomm outo evid va enklask. Ne respont ket din dioustu. Chom a ra da zelled ouzin, sioul, digor braz e zaoulagad, evel mantret, evel ma vijen unan euz an traou beo spontuz-se (penaoz o eñvel a-hend-all? Pe draou pe anevaled int? Ma'z eus cuto e gwirionez? den ebed ne oar) a glevet lavared aliez a-walh eur pennad 'zo a deue war an douar (euz peleh? den ebed ne oar muioh) gand machinou iskiz, ar pladennou-nij, ar « soucoupes volantes » e-giz ma vez lavaret e galleg.

« Penaoz, aotrou, emezañ a-benn ar fin, penaoz ho-peus kredet dond d'am lakaad da goll va amzer gand kaohaj evel-se, me, sekretour jeneral ar barrez? Evel ma 'n-ije amzer da goll sekretour jeneral eur gêr evel homañ! Biskoaz kemend-all! Amañ n'emaom ket en eur hoz-parrez diwar ar mêz evel ar re oh bet enno. Amañ ez eus 7.000 den! Anad eo deoh, gand kement-se a dud, em-eus gwelloc'h da ober eged sikour ahanoh da ober eur seurt enklask, eun enklask hag a ne zervicho da netra!» — « Ya, sur, aotrou sekretour jeneral, a respontan dezañ. Gouzoud a ran eur sekretour jeneral eveldeh e-nez c'hwezenn a-leiz da goll ma ra mad e labour. Mad, bet on, n'eus nemed daou zevez 'zo c'hoaz, en eur gêr hag a zo kalz brasoh eged ho hini deoh-c'hwil. Just ez eus teir gwech muioh a dud e-barz. He anaoud a rit mad; n'eo ket diêz deoh gweled pehini eo, rag n'emañ ket pell ahalenn, war-zu an hanternoz.

Eno, feson ar sekretour jeneral da weled an traou ne oa ket tost dezi beza heñvel ouz ho hini, beza ma kav din e-noa kement a labour ha c'hwil, aotrou sekretour jeneral. Hennez a gavas, heb poan ebed, amzer a-walh da chom eur pennad brao, tost da eun eur, da gêzeal ganen diwar-benn ar brezoneg ha diwar-benn va enklask. Ne oa ket tost dezañ ober fae warno. Med, ar pezh a zo gwelloc'h, beza ma n'eo ket kosoh egedoh, e roas din dioustu ano pemp pe c'hweh den hag ouspenn eun tamm paper da gemenn dezo ober digemer mad din. Med, pardonit din, aotrou sekretour jeneral, da veza lakaet ahanoh da goll eun amzer ken prisiuz. Mond a ran kentoh da weled an aotrou mêr. Eñ, a gredan, hello lavared din piou mond da weled er barrez.»

Pa glev an dra-mañ, êr an den a deu dezañ cheñch a-greiz-toud. Aon a zo kroget ennañ, kredabl. Gervel a ra eun implijad hag, a lavar din, a anavez mad ar barrez. Displega a ra dezañ ar pezh a garfen gouzoud. « Klaskit, emezañ, war roll an dud da voti ano pemp pe c'hweh den gouest da respont e brezoneg da houlenno an aotrou-mañ.»

Petra a zo en em gavet? Daoust ha kroget ez eus aon er sekretour jeneral pa 'm-eus lavaret dezañ e oan o vond da gavoud an aotrou mêr? Daoust ha kavet e-neus kentoh e-noa lakaet ahanon da hedall pell a-walh (evel ar sekretour all a-raog) evid merka dirazon pegement a bouez e-neus eñ en e garg a sekretour jeneral? N'on ket chomet da houlenno digantañ. A-walh eo bet evidon ar blijadur am-eus bet o weled pegement a stad a ree euz e garg a sekretour jeneral pe gentoh pegement a lorch e tenne euz an daou her-ze a deue gantañ ken aliez war e vuzellou.

Eüruzamant, koulz lavared toud ar sekretourien all am-eus bet da weled a oa disheñvel ouz ar re-ze. Toud o-deus sikouret ahanon gwella ma hellent.

Y. Miossec

(da veza kendalhet)

Loeiz Roparz

Brezoneg 'n eur gana

— En ti bihan lein ar menez; kan ar hejer; Son ar c'hwenn; Pa oan o sevel lein ar roz; Biskoaz 'm-oa c'hoarzet kemend-all; 'Tond d'ar gêr euz a Rostren; Al laouenanig; Ev chistr 'ta, Laou; Kabiten St-Malo; Bannielou Lambaol; Ar hoz paotr-yaouank-koz; Metig.

6 mouez - 12 son

17 ton

ha Son METIG war he hed

48 poz - 192 gwerzenn

Eul leorig: 7 lur (50g)

Eur vinikasedenn: 40 lur (100g)

Kana da gelenn

Pa gomzer euz ar cheñchamanchou c'hoarvezet endro deom abaoe eun toullad bloaveziou 'zo, e par or zellou peurvuia war-du ar mekanikerezh hag an ijinouriezh. Tachennou all a zo, koulskoude, e-diavèz ar re-ze, el leh m'eo ivez disheñvel braz an traou, hirio an deiz, diouz ar pezh ma oant deh. Ar bedadgogiez eo unan anezo. Tehet eo diwarnom, da skwer, an amzer ma ranke ar vugale gouzañv – evel gwaied en o glud – lonka dre gaer pe dre heg ar memez muzuliad a vouetaj boutin. An oll a oar e heil pep hini, bremañ, dibab e-giz ma kar. Hervez e hoant hag e naon. Hag heb aon! Rag taolet eo bet en tan ar wialenn a wane – re aliez marteze – ler ar « hoz-penn-fall » a jome re bell da rizika e votou. N'eo ket e vefe bet cheñchet penn d'ar vaz a-grenn, nann. N'eo ket e vefe red d'ar « mestr-skol » (?) kennebeud, hiviziken, plega da gement froudenn a ziwandindan klopenn « Yann-Vous », med mad eo dezañ gouzoud e chomo peuri seh ar gelennadurezh kinniget gantañ ma ne daol ket evez adost ouz pleg-natur an deskard. Pe hini eo ar c'hoant gwirion m'eo broudet ar paotr (pe biah)-mañ gantañ? Penaoz en em gemer gantañ ma n'eus c'hoant-deski ebed ennañ? Penaoz e lakaad da domma ouz eun dra m'eo dizeblant e spered dioutañ? N'eo ket heulia gwirioneziou

eun aviel e-neus ar helenner da ober, eta, med moustra war e spered da ijina doareou-ober nevez ha gwelad, goude-ze, pere anezo a heil en em ziskouez an efedusa. Heb m'odefe e ziskibien da zamanti oute.

War ar poent-ze, **Loeiz Roparz** n'eo ket diwar an torrad diweza. Predenet e-neus an den ouspenn eur wech war ar pezh a die beza danvez eur gentel hag an doare barreka da gas anezi endro. War-dro kantadou ha kantadou a liseaned e-neus bet da ober, a-hed e vicher. Ouz kantadou all a dud yaouank e-neus soursiet e skoliou-hañv **Al Leur Nevez**. Meur a hini, tapet ganto o oad gour, a zo hirio e-touez ar Vretoned a ra enor d'o bro. N'eus hini ebed anezo n'en-defe ket d'alhet soñj euz ar reolenn-stur oa hini o huzulier: ober gand ar han kel liez gwech ha kement ha ma 'zo posubl ober. Diwar ar ger **kan** eo deveret ar ger **kentel**, neketa! Setu ar mên-font. Aze ema an diazez. N'eus netra all par d'ar han evid harpa kelennadurezh eur yez. Eur skoazell a zo outañ o talvezoud evid ar brezoneg muioh c'hoaz, marteze, eged evid ar yezou all, peogwir eo Breiz unan euz ar broioù pinvidika e-keñver ar hanaouennou-pobl. Eun dousennad euz ar re-mañ a zo bet dibabet gand Loeiz Roparz e-touez ar re anavezeta, ha moulet

e stumm eul leorig a dregont pajenn gand **Al Leur Nevez** hag **Ar Helenner**. Sklêr eo an talbenn anezañ: **Brezoneg 'n eur gana**, pa ouezer eo koublet al leor gand eur vinikasetenn. Komzou an daouzeg kanaouenn a zo amañ, kanet gand Loeiz Roparz e-unan, ha gand kanerien all a-ouenn n'eo ket mez o heved: **Frañsou-louis Gall**, **Per-Yann Motreff**, **Gwillou Riwall**... En eun den a vicher, **Jakez Bernard**, eo bet fiziet an enrolladur, hag e studio **Feliz ar Garreg** eo bet greet al labour. Prop ha kempenn.

O veza m'eo kanet ar hanaouennou, hogozig oll, war doniou dañs, e kanha-diskan (dañs Fañch, dañs Leon, Endro, tammou-kreiz), tro 'zo, anad eo, d'o lakaad da dalvezoud evid abadennoù dañs. Hogen, n'eo ket hennez ar pal kenta a glasker tizoud. Rei peadra da zeski ar brezoneg an hini eo. Kinnig eur skoazell eeun ha nerzuz war eun dro d'ar skoliad ha d'ar helenner a ra war e dro.

Ober e-giz ma karer, eur reolenn 'zo, n'heller ket mond a-eneb dezi pa zo meneg euz studi eur yez. Dre gomz eo red mad mond dezi! Astenn ar skouarn, distaga ar geniou dahoude gand ar pouez-mouez m'eo dleet, o lakaad e frazennoù berr, liou ar wirionez ganto. Gouzoud kerent, dond endro war-adreñv. Adlavared peb tra: eur wech, diou wech, teir gwech... beteg ma vo tapet al lusk a ro buhez d'eur gomz. Daoust ha n'eo ket ar hanha-diskan eur seurt monddond, an daou gomper oh en em hervel hag en em glask an eil egile? Diou wech, peder gwech, c'hweh gwech zoken e hell an hevelezh gwerzenn dond war-horre (Pa oan o sevel lein ar roz, 'Tond d'ar gêr euz a Rostren, Kabiten St-Malo...). Peleh ha penaoz kavoud gweloh mod evid deski eur rummad geniou êz hag o

sanka er penn heb ma trofe ar c'hoar-ni d'eur boelladenn arabaduz?

Med mar deo talvoudegal labour d'an neb a zo oh ober e gammedou kenta war studi ar brezoneg, eun tamm brao a hounid a hello ivez tena diwarnañ kement hini e-neus dija greet eur frapad bale, rag bez' e kaver war ar vinikasetenn eur werz o padoud, hi heh-unan, keit hag an oll ganaouennou all lost-ha-lost. **Metig** an hini eo, an oberenn gaer bet savet gand **Yann-Vari ar Skourx** ouspenn kant vloaz a zo: tener ha melkoniz evel ar gliz-noz war eur vleunienn o wefivi. E c'hweh lodenn eo bet rannet ar werz, eiz koubliad ha daou-ugent dezi. Amañ o haver, tra dibaot, kanet en o hed – darn anezo e kanha-diskan – war c'hweh ton disheñvel, pep hini anezo o veza bet dibabet evid klota gand liou-spered peb pennad hag an esmae o sevel diwarnañ.

N'eo ket toud. Ar Vretoned n'int ket flaperien evel tud ar Hreisteiz. Ne blij ket re dezo ar babored a vez bepred o zeod o vond endro. Komzit dezo kentoh deuz eur paotr distagellet. Neuze emaint en o bleud. Ma! E-barz **Brezoneg 'n eur gana** e kavor eur skwer dibar (Displua al laouenanig) deuz ar pezh a heller dond abenn da gas endro gand an teod, ne lavaran ket kerent hag an taol kenta, med goude eun embregerezh espar o leuskel pell war e lersh seizved marz ar Béd.

Charlez ar Gall.

Brezoneg 'n eur gana: eul leorig, 10 lur (120g); eur vinikasetenn: 40 lur (200g).

Keleier ar miz

Euz an eil devez d'egile

– E 1978 e tivenne **Andre Bothorel** eun dezenn dirag Skol-Veur Strasbourg diwar-benn brezoneg Argol, e Kerne. Ema e labour o paouez beza embannet, ha skignet eo dre berz ar hooperativ **Breiz** dindan an titl: **Etude phonétique du breton parlé à Argol – Finistère-Sud**. Mad e-neus kavet A. Bothorel studia eur brezoneg tost euz an hini e-neus desket ez-vihan, hag ouspenn-ze, emezañ, n'eo ket bet studiet a-walh doareou-komz Kerne beteg-henn, e-keñver Leon, Treger pe Wened. A-bez ema al leor diwar-benn fonetik ha fonologiez, med en e raglavar e tiskouez ervad eo ar brezoneg ar yez a ra ganti Argolliz en eun doare ordinal, evid an oll re a zo ganet a-raog ar brezel. Abaoe e saver ar vugale e galleg.

– A beb seurt kazetennoù ha kelaouennoù (**Le Peuple Breton**, **Al Liamm**,...) a zalher da weled warno bruderez evid **kelaouenn ollvrezonieg an UDB**, a zisklêrier deom ez eus « enni luhskeudennou, tresadennou, bandennou treset ha keleier euz stourm or pobl. » **Pobl Vreizh** eo a ginniger deom evel-se lenn « beb miz ». Gwir eo, eo bet mizieg e-pad deg vloaz hag ouspenn. War ar fin, ne veze ken embannet nemed beb eil miz. Ha moarvad e vo prestig eur bloavez ma n'eus bet gwelet niverenn ebed o tond er-mêz. Petra zo da zoñjal? **Le Peuple Breton** ne zeblant kaoud diêzantant ebed da zond er-mêz...

– N'eo ket bet ken toniuz ha ma oant bet inkantet ar gouelioù a oa bet aozet en Oriant da geñver 40 vloaz **B.A.S. (Bodadeg ar Zonerien)**, 'benn ar Pantekost. D'ar gwener da noz, n'eus bet konsert ebed gand ar bagadou kenta renk, evel a oa sañset da

veza. D'ar zadom vintin, n'eus bet nemed 8 bagad o kerzed dre ruiou an Oriant, e-leh an 20 hag ouspenn a dlee beza. D'ar zul n'eus bet nemed 150 a zonerien goz o kemer perz er bañvez a enor, e-leh ar hantadou a dlefent beza bet peogwir zo bet milierou a zonerien e B.A.S. abaoe ar penn kenta. O zeiz gwella o-doa greet koulskoude renerien B.A.S. da vruda gouel o daou-ugent vloaz en a-raog...

– Berz n'e-neus ket greet kennebeud **Gouel ar Brezoneg** e Poñdi, ha sur a-walh n'eus ket bet 2000 a dud o tarempredi ar gouel en oll. Gand se n'eo ket souezuz e vije eun toull eur milion hanter bennag er hev. Evel beb bloaz, zo bet eun diskouezadeg leoriou (hag eur stal a oa evel just gand **Brud nevez** hag **Emgleo Breiz**), kan ha sonerez gand a beb seurt strolladou folk ha rock, bet zo bet ivez festou-noz ha prezegennoù (unan gand or heneil **F. Broudig** diwar-benn danvez e leor «**Al liberterien hag ar brezoneg**, a zo da zond er-mêz, a-benn ar fin, an deveziou-mañ). Hag eun diviz, diwar-benn an doare gwella d'ar strolladou sevenadurel d'en em gleved da gas war-raog ar stourm evid ar yez. Cheñchet eo an traou, a dlee lavaroud **T. Louarn** en ano **Skol an Emsav**, e-keñver lano breizeg ar bloaveziou 60 ha 70. Eur vodadeg all a dle beza d'an 12 a viz even da weled ha tu a vije da zigemer eur seurt « program minimum » war dachenn ar yez, ha petra d'ober da honid anezañ.

– E Henansal, ar memez deveziou, ez eus bet eur **Festival des minorités nationales et des cultures régionales**, hag e-neus bodet strolladou c'hoariva a beb leh. Euz Breiz e oa lod, evel hini **ar Vro-Bagan**, deuet e oa ivez euz ar hreisteiz, euz ar Hors, hag a leh all...

– Er vro a-bez eo anavezet podou-pri Kemper: e ti **Henriot** eo e vezont greet, al lodenn vrasa anezo. Med eur pennad a oa ne 'z ee ket mad an traou ken. Chom a ree marhadourez da werza, bihannaad a ree ar moneiz, ne laboure ken ar vicherourien nemed pevar devez ar zizun. Gwasaet eo an traou en eun taol, ha 59 euz ar re-mañ a zo bet skarzet er-mêz war an taol, 78 a zo da goll o labour etre toud. Kerkent ha ma'z eo bet klevet ar heleier, ez eus bet reuz. Ouspenn-ze, braz eo hiviziken an dizemgleo etre renerien ar stal hag ar vicherourien. Lohr Kemper eo he fodou-pri, greet oll gand an dorn. N'eo ket heb rêzon e lavare sindikad ar **CGT** n'eo ket hepken heh oad, heh atelierou hag he

mirdi eo a ra pinvidigez ar feillañsiri Henriot, skiant-prenet he micherourien henn gra ivez.

– Hervez an enklask ofisiel a oa bet greet warlene war houlenn ar Rector Akademie eo war-dro 20.000 a vugale a houlennfe kaoud kenteliou brezoneg. Med ne vint ket dihoantet oll adaleg miz gwengolo, peogwir ne vo en oll nemed 25 a bostou kelennerien d'ober skol dezo. Zoken ma vez daouhanteret ar postou-ze d'ingala anezo etre ar muia posubl a liseou pe skolajou, emaez pell c'hoaz, eme **Emgleo Breiz** euz ar 112 pe 120 hanter-bost a vije red da gaoud dioustu ha da nebeuta. Ezomm a vije ivez etre 100 ha 150 a skolaerien da vond a skol da skol er henta de- rez. Pell e chomer euz ar gont, ha pelloh c'hoaz deuz ar statut a oa bet prometet gand an ao. **Mitterrand**, eme Emgleo Breiz.

– Termal a ra **Diwan** diouz e du, abalamour ma n'e-neus ket bet bepred ar zikourioi arhant a oa bet prometet dezañ. Daoust da ze, eme e soñj digeri klasou all a-benn fin an hañv: eur skol kenta derez e Kastell-Paol hag en Oriant, skoliou-mamm ouspenn e Landivizio, Fouen, Pempoull ha Lanuon. Diou skol all a zo o klask digori: Plougasnou ha Gwened. Gand se ez ay bepred ezommou arhant Diwan war gresk.

– D'ar 5 a viz even, eo en em gavet e Brest ar gwella dibab euz kanerien ha sonerien ar vro: **Ar Bleizi Ruz** eo o-doa pedet anezo da lida o deg vloaz. Evel o-doa greet **Diaouled ar menez** hag ar **Zonerien Du**, ez eus bet ganto hag endro dezo eur gouel braz hag a zo bet darempredet gand ouspenn 2000 euz o mignoned. Ne ra ket ar muzik 'giz ar vro a verz ken? Abaoe deg vloaz eo deuet **ar Bleizi Ruz** da veza muzisianed a vicher, sonet o-deus en ouspenn eur milier a festou-noz, e meur a gant « konsert », hag o-deus lakeet da zond er-mêz diou bladenn vraz, hag int prest d'embann an drede...

– Ar roll kenta a dle beza hini kêr Vrest evid pez a zell ar zevenadur hag ar studiou keltieg. An hini eme ar homzou-mañ da veza lakeet war e gont eo ar ao. **Rosec**, kenta adjoit e Brest, hag a zigemere an 200 a ganerien a zo en em gavet e Brest evid ar wech kenta da geñver eur genstrivadeg a lazou-kana euz ar broi- iou keltieg. N'eus bet avad nemed daou laz-kana euz a Vreiz o kemer perz, deuz ar broiou tramor e oa deuet ar pemp all. Gand **Kreizenn an Arzou-Pobl** e oa bet aozet an daou zeveziad.

– Pemp bloaz 'zo e varve ar skrivagner **Roparz Hemon** e Dulenn. Eur zizunveziad a zo bet en e eñvor e Brest, euz ar 5 d'an 11 a viz even. Er zal Cerdan (Ti ar Zevenadur) e oa eun diskouezadeg diwar e benn ha diwar-benn e oberou. D'ar gwener da noz, ez es bet eun diviz, hag a-raog se, e oa bet c'hoariet euz e beziou gand **Strollad ar Vro-Bagan**. N'eo ket bet darempredet kaer an oll nozveziadou-ze, pa ne oa nemed eun tregont a arvestou- rien o heuilla ar peziou-c'hoañ. Diouz e du, e-neus an **ANACR** (stourmerien aoz euz ar Rezistañs) savet e vouez a-eneb ar vrud a veze greet da Roparz Hemon da geñver ar zizunveziad-ze: « n'on-eus ket, emezañ, da varn ar skrivagner, med arabad e ve- fe ankounac'haad peseurt roll eo bet e hini e-pad ar brezel. »

– E miz gouere ez aio kanerien euz a Vreiz evid ar wech kenta da gana er Chin: pedet eo bet **Kadig**, e wreg hag e gamaraded da vond d'ober eun droiad beteg du-hont. Eun nebeud bloave- zioù 'zo, ne gan ken Bernard Kadig, med d'ar mare ma ree, e oa bet klevet gand eur Chinaad, e Pontre. Hemañ eo e-neus lakeet pedi anezañ er Chin...

– E Brest evel en Naoned, ez eus kudennou braz war dachenn ar hultur hag ar zevenadur abaoe ma'z eus bet anvet eur mēr nevez e penn an ti-kêr. En Naoned eo bet krennet euz eun tamm mad ar zikourioi arhant a oa sañset an ti-kêr da rei da unan euz an Tiez-ar-Zevenadur. E Brest, e vo renet an aferiou sevenadurel war-eeun gand an ti-kêr, hag adimplijet e vo an ao. **Descaves** (bet rener ar P.A.C. gwechall) evid se. Gand se, ne vo ket sikou- ret ken an **Association pour la Maison de la Culture**. Kalz a strolladou hag a gevredigezioù all a beb seurt a vo koazet dezo ivez ar zikourioi a resevent digand an ti-kêr. Krog int da gomz dija deuz skarza an dud o-doa kemeret da labourad ganto: 8 da nebeuta, ha 30 all marteze ouspenn... Manifestadegou a zo bet koulskoude a-eneb ar politikerezh nevez, hag a zo bet heuillet gand kalzig a dud.

– D'ar 17 a viz even, e tlee **Strollad ar Vro-Bagan** c'hoari e bez nevez: **Kernevez City**, hag a gemenner e vo eur « western kig- ha-fars ». Re abred eo da houzoud petra vo. D'ar 25 a viz even e vo c'hoariet e Plougeme, d'an 2 a viz gouere e Lezneven, d'ar 7 e Roazon, d'ar 17 e Gwiseni ha d'an 19 e Kemper.

- Dond a reer da houzoud mui pe vui pegement (pe pegen nebeud) a vrezoneg a vez skignet war ar postou libr a zo difluket ken puill dre ar vro eur pennad 'zo. War **R.B.A.** e Brest, e vez sañset eun hanter-eur bemdez, nemed klask a reont ober eun eur - heb dond a-benn. Brezoneg a vije c'hoaz war **Radio-Emeraude** e Plougeme, war **Radio Bro-Leon**, e Lezneven, war **Radio bro-Vigoudenn**, e Plogastell-St-Jermen. Eun eurvez a vefe greet war **Radio ar Menezioù Du**, e Gourin, gand **Makoto Noguchi**. Piou a zo gouest da glokaad ha da resisaad ar roll-mañ?

Fañch Broudig

**Al liberterien
hag ar brezoneg**

« Brug » 1913-1914

Eur studi hag eun dibab a bennadou

284 p. 42 lur (400g)

Kavet e vez **Brud Nevez** da brena e ti:

Ar Bed Keltieg, ru ar roue Grallon, Kemper.

Gwalarn, ru des chapeliers, Lannuon.

Breiz, 10, rue du Maine, Paris.

Breiz, 17, ru Pennhoet, Roazon

Kornog, 22, ru ar Vur, Montroulez.

